

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА**

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З
МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Студентки 2 курсу,
групи ЛОГм–1–24–1.4з
другого (магістерського) рівня
спеціальності 016 Спеціальна освіта
освітньої програми 016.01.01 Логопедія
Тимченко Ірини Іванівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

(підпис студента)

(ініціали, прізвище)

Науковий керівник: Р.О. Павлюк
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Допуск до захисту перед ЕК
_____ О.В. Мартинчук,
Завідувач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

м. Київ – 2025 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	11
1.1. Загальна характеристика, особливості та роль комунікативної компетентності в процесі навчання іноземної мови дітей з мовленнєвими труднощами (Державний стандарт та вимоги).....	11
1.2. Сучасні інноваційні засоби у формуванні комунікативної компетентності учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови.....	28
1.3. Психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови	40
Висновки до першого розділу.....	49
РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	51
2.1. Дослідження особливостей формування комунікативної компетентності в процесі навчання іноземної мови дітей з мовленнєвими труднощами.....	51
2.2. Методичні рекомендації із застосування сучасних інноваційних засобів формування комунікативної компетентності учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови	74
Висновки до другого розділу.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КК – Комунікативна компетентність

ІКК – Іншомовна комунікативна компетентність

ІМ – Іноземна мова

МК – Мовленнєва компетентність

МД – Мовленнєва діяльність

ІКТ – Інформаційно–комунікаційні технології

ІТ – Інформаційні технології

ТПМ – Тяжке порушення мовлення

МТ– Мовленнєві труднощі

МП – Мовленнєві порушення

ООП – Особливі освітні потреби

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціальне, політичне, економічне та культурне середовище, що швидко змінюється, ставить перед освітою серйозні виклики, пов'язані з оновленням навчальних програм, змісту навчально-методичних матеріалів, підручників, модернізацією навчального процесу та його переорганізацією відповідно до нових освітніх стандартів. Особливо гостро це стосується вивчення іноземних мов. У Концепції вивчення іноземних мов зазначено, що школа має створити цілісну систему універсальних знань, умінь і навичок, а також сформувати досвід особистої відповідальності учнів.

Сучасній школі вкрай необхідні нові методи та технології в навчанні, для якісного навчання і найголовніше для розвиненості потенціалу особистості школярів. У сучасній школі метою вивчення іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетентності, що значить опанувати мову, як засіб міжкультурного спілкування, розвинути вміння користуватися іноземною мовою під час вирішення життєвих ситуацій в розбіжних галузях соціального життя.

Комунікативна компетентність базується на основі взаємопов'язаних між собою мовленнєвого, соціокультурного і мовного розвитку школярів згідно до їх особливостей, пов'язаних з віком та зацікавленістю на кожному етапі опанування іноземною мовою.

У контексті реалізації Концепції Нової української школи (НУШ) одним із важливих завдань є розвиток комунікативних умінь учнів, зокрема в оволодінні іноземними мовами, починаючи з початкової школи. Особливого значення це завдання набуває у разі навчання учнів із мовленнєвими труднощами. Формування комунікативної компетентності у таких учнів потребує застосування інноваційних методів і засобів, адаптованих до їхніх освітніх потреб. Інноваційні технології, що застосовуються на уроках англійської мови, сприяють подоланню мовленнєвих бар'єрів та забезпечують інтеграцію учнів із мовленнєвими труднощами в освітнє середовище.

У Концепції НУШ простежується важливість забезпечення підтримки навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами, оскільки це створює ще більші можливості для залучення всіх дітей до загальноосвітнього простору та розкриття їхнього потенціалу, однак для цього потрібні педагоги зі сформованими компетентностями у сфері інклюзивного навчання.

Дослідження останніх років свідчать, що педагоги закладів загальної середньої освіти не достатнім чином розуміються на тому, як ефективно підтримати своїх учнів під час освітнього процесу та дозволити їм реалізувати свій потенціал за умови наявності різних освітніх труднощів. Особливо гостро це питання постає у процесі навчання учнів із мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови, зокрема формування у них загальної мовленнєвої компетентності.

Питання формування комунікативної компетентності учнів початкової школи досить ґрунтовно досліджено у працях методистів-класиків – Н. Карп'юк, Н. Ніколаєвої, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Редька, Н. Хомського, Т. Шкваріної. Сучасні аспекти лінгводидактики та формування комунікативної компетентності на уроках англійської мови зокрема із застосуванням інноваційних засобів навчання розглянено в працях Т. Бичківської, Т. Головатенко, Р. Павлюка, Ю. Руднік. Питання формування комунікативної компетентності на основі інноваційних засобів навчання відповідно до концепції НУШ представлено у дослідженнях О. Саприкіної, М. Мазурок. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови представлено у роботах Ю. Рібцун, яка розглядає процес вивчення іноземної мови як засіб поглиблення вивчення рідної (української) мови.

Подальший розвиток поняття «комунікативна компетентність» отримало в дослідженнях Ван Ека. Він вважав, що комунікативна компетентність – це такий конгломерат, який складається з певних компонентів:

- лінгвістична компетентність (знання вокабуляру і граматичних правил);

- соціолінгвістична компетентність (вміння використовувати та інтерпретувати мовні форми залежно від ситуації та контенту);
- дискурсна компетентність (вміння розуміти і логічно вибудовувати окремі висловлювання з метою смислової комунікації);
- стратегічна компетентність (вміння використовувати стратегії для компенсації відсутніх знань);
- соціокультурна компетентність (певна ступінь знайомства із соціокультурним контекстом);
- соціальна компетентність (бажання і готовність взаємодіяти з іншими, вміння контролювати ситуацію) [48].

Розширивши коло компонентів, Ван Ек визначив загальну тенденцію багатокompонентного аналізу поняття. Ця тенденція, а також введення в освітній простір терміна «комунікативна компетентність» викликали переосмислення загального підходу до викладання іноземної мови: замість системи форм, які підлягають заучуванню, в мові починають бачити систему, що служить для реалізації комунікативних цілей. Наслідком цього стає поява великої кількості робіт із проблем викладання, зокрема з використання комунікативного підходу, який має на увазі набуття людиною з навчання мови здатності правильно використовувати мову для досягнення комунікативної мети [48].

Таким чином, іншомовна комунікативна компетентність охоплює як мовні та мовленнєві навички та вміння, так і навички соціально-психологічні, що забезпечують ефективну взаємодію з людьми і полегшують розв'язання міжособистісних проблем.

Початкова освіта є основою шкільного навчання, оскільки саме тут закладається основа для формування особистості та становлення майбутнього громадянина. Надзвичайно актуальною постає проблема формування мовно-мовленнєвої особистості, здатної на нинішньому етапі забезпечити комунікативну компетентність учнів – один із пріоритетів змісту загальної середньої освіти, оскільки одним із найважливіших завдань сучасної початкової школи є формування мовленнєвої особистості школяра.

Актуальність цієї проблеми полягає в необхідності створення умов для розвитку всебічного спілкування, формування духовно розвиненої особистості учня, здатного навчатися впродовж всього життя та пізнавати навколишній світ через мовленнєву компетентність.

Недостатнє висвітлення питання формування комунікативної компетентності за допомогою інноваційних засобів в учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови обумовили вибір теми магістерської роботи.

Мета дослідження: визначити особливості застосування інноваційних технологій у процесі формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Визначити психолого-педагогічні особливості та особливості формування комунікативної компетентності на уроках англійської мови;
2. Проаналізувати сучасні та інноваційні засоби формування комунікативної компетентності на уроках англійської мови;
3. Охарактеризувати особливості мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку;
4. Проаналізувати зміст, форми, засоби та інноваційні технології формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови;
5. Дослідити особливості використання інноваційних технологій формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови та розробити методичні рекомендації для вчителів, які працюють з такою категорією дітей.

Об'єкт дослідження – процес формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови за допомогою інноваційних засобів.

Предмет дослідження – інноваційні засоби формування комунікативної компетентності учнів початкової школи із мовленнєвими труднощами.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять:

Теоретичні підходи, що визначають зміст і методи навчання:

- *особистісно орієнтований підхід*, який спрямований на розвиток індивідуальних можливостей учня;
- *компетентнісний підхід*, що акцентує увагу на формуванні ключових компетентностей, зокрема комунікативної;
- *діяльнісний та когнітивний підходи*, які передбачають активну участь учня у процесі пізнання через мовлення та мислення.

Праці провідних українських учених у галузі педагогіки, логопедії, психології та методики викладання іноземних мов, зокрема: Н. Гавриш, Л. Кондратенко, Р. Павлюк, Н. Пахомова Ю. Рібцун О. Савченко, О. Сухомлинська, Л. Шелестова.

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань використано такі **методи наукового дослідження:**

- *теоретичні методи*: аналіз науково-методичної літератури та вивчення педагогічних, психологічних та методичних джерел, що стосуються сучасних підходів до формування комунікативної компетентності за допомогою інноваційних засобів в учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови з метою визначення теоретичних засад підтримки навчальної діяльності учнів з порушенням мовлення на основі ефективного викладання;
- *емпіричні методи*: анкетування вчителів з метою збору інформації про мовленнєві порушення учнів у початковій школі на уроках англійської мови, якісний та кількісний (відсотковий) аналіз отриманих результатів;
- *методи обробки даних* – кількісно-якісний аналіз, контент аналіз узагальнення та інтерпретація отриманих результатів;
- *методичні методи*: розроблення методичних рекомендацій щодо вдосконалення використання інноваційних засобів у початковій школі у учнів з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови.

- для обробки й інтерпретації отриманих результатів опитування частково було використано *інструменти штучного інтелекту* – зокрема, мовну модель ChatGPT (OpenAI, 2023). ШІ застосовувався для первинного формулювання деяких аналітичних висновків на основі відповідей респондентів. Усі згенеровані формулювання були критично переосмислені, уточнені та адаптовані авторами відповідно до цілей дослідження та наукових стандартів. Остаточна інтерпретація результатів є повністю авторською.

Експериментальна база дослідження. Обухівська територіальна громада.

Елементи наукової новизни полягають у підтвердженні важливості та ефективності застосування інноваційних засобів у формуванні комунікативної компетентності в учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні методичних рекомендацій для вчителів іноземної мови, які працюють з дітьми з мовленнєвими труднощами; отримані результати можна використовувати у процесі проведення занять з англійської мови з використанням інноваційних засобів в учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами.

Апробація результатів дослідження. Апробація здійснювалася у ході емпіричного (констатувального) експерименту на базі Академічного ліцею № 1 імені А.С. Малишка Обухівської міської ради Київської області (Довідка про впровадження). Підготовлено та опубліковано у співавторстві з науковим керівником тези: Павлюк Р.О., Тимченко І.І. Особливості формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови. *VII Всеукраїнська науково–практична Інтернет–конференція «Соціально–освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти»*. Бердянський державний педагогічний університет, 22-23 жовтня 2025р.; прийнято до друку статтю у науковому фаховому виданні, що входить до переліку наукових фахових видань України Категорії Б «Освітологічний дискурс»: Павлюк Р.О., Тимченко І.І.

(2025). Особливості застосування інноваційних засобів у процесі навчання іноземної мови дітей з мовленнєвими труднощами. Вип. 51 (4).

Структура магістерської роботи обумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел (86 позицій, із них 7 джерел іноземною мовою). Робота містить 18 рисунків. Обсяг магістерської роботи становить 89 сторінки, з них 80 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Загальна характеристика, особливості та роль комунікативної компетентності в процесі навчання іноземної мови дітей з мовленнєвими труднощами (Державний стандарт та вимоги)

Вивчення іноземної мови є невід'ємною складовою підготовки сучасного молодшого школяра в умовах полікультурного суспільства. Сучасна школа покликана не лише передавати знання, а й формувати в учнів уміння ставити цілі та досягати їх, самостійно здобувати та застосовувати інформацію, планувати власну діяльність і критично оцінювати її результати, формулювати запитання та чітко висловлювати власні думки, виявляти емпатію, дотримуватись моральних принципів, а також дбати про власне фізичне та психічне здоров'я.

ІМ відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки сприяє формуванню комунікативної культури учня, розвитку мовленнєвих навичок, розширенню світогляду та вихованню позитивних особистісних якостей, необхідних у сучасному світі. Визначні зміни у системі освіти України суттєво впливають на якість підготовки школярів, на рівень їх КК. Також освітні реформи зосереджуються на модернізації застарілих підходів до навчання та впровадженні інноваційних освітніх програм. Це зумовлено зростанням суспільних вимог до формування комунікативних навичок у дітей, що є необхідною умовою для їх ефективної соціальної адаптації та реабілітації. Однак вказані зміни ускладнюють процес вивчення ІМ для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), зокрема тих, хто має мовленнєві порушення. Це, у свою чергу, позбавляє їх ще одного важливого чинника, що сприяє повноцінній соціалізації в сучасному суспільстві.

Варто зазначити, що кількість дітей з різними формами порушень розвитку в Україні неухильно зростає. За оперативними статистичними даними

Міністерства освіти і науки України станом на 01.01.2025: кількість інклюзивних груп закладів дошкільної освіти – 7658, в них вихованців з особливими освітніми потребами – 15297; кількість інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти – 33397, в них учнів з особливими освітніми потребами – 47610; кількість спеціальних груп закладів дошкільної освіти – 3027, в них вихованців з особливими освітніми потребами – 34531; кількість спеціальних класів закладів загальної середньої освіти – 728, в них учнів з особливими освітніми потребами – 6179 [26].

За наявними даними, близько 1,8 мільйона неповнолітніх мають ті чи інші відхилення, які варіюються від легких до тяжких, незворотних порушень, зокрема мовленнєвих [26].

У процесі навчання іноземних мов дітей з ОПП, зокрема з мовленнєвими труднощами, вчителі стикаються з певними перешкодами – труднощами під час збагачення словникового запасу (процес може бути уповільненим); труднощами із засвоєнням граматики й синтаксису (унеможлиблюється їхнє автоматизоване використання на практиці), виконанням аудіювання (фонологічні труднощі унеможлиблюють розрізнення подібних звуків) тощо [73].

На думку Я. Малаховської та С. Шелудченка, сучасна система інклюзивного навчання дає можливість дітям з ООП опанувати принаймні початковий рівень іноземної мови, що позитивно впливає на соціалізацію в сучасному суспільстві й усуває труднощі в спілкуванні з ровесниками. Саме тому дослідники вважають, що важливим є створення та підбір методів навчання, які були б одночасно доступними для закладів освіти й найефективнішими для навчання [75].

Ю. Рібцун зазначає, що діти із вадами мовлення зі значними утрудненнями оволодівають іноземною мовою, оскільки структурні компоненти мовленнєвої діяльності, на які спираються під час вивчення іноземної мови їхні ровесники з нормотиповим мовленнєвим розвитком, є порушеними. Це, в свою чергу, свідчить про необхідність проведення з дітьми із мовленнєвими труднощами

пропедевтичної роботи з метою полегшення оволодіння іноземною мовою ще в дошкільному віці, починаючи з п'ятого року життя. Однак, на сьогодні відсутня підготовка педагогів, які б могли навчати іноземної мови дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку [56].

Разом з тим, у дослідженнях В. Павлюк простежується думка, що в процесі навчання іноземних мов дітей з особливими потребами можуть виникати труднощі, на кшталт труднощів з пам'яттю, висока тривожність, низькі продуктивні навички, розуміння корисності іноземної мови для майбутньої цілі, низька мотивація для успішного навчання, впевненість у собі, незалежність у виконанні завдань, підтримка інших (вчителів, батьків, суспільства) тощо [47]. Для подолання вищезазначених труднощів необхідним є пошук нових форм і методів навчання іноземних мов. Дослідниця вважає, що метод казково-рольової гри є ефективною формою навчання іноземної мови дітей з особливими потребами, оскільки вона сприяє формуванню мотивації до вивчення іноземних мов, розвиває комунікативні навички, пам'ять, мислення, увагу, активізує пізнавальну діяльність дитини [47].

А. Степаненко у своїх дослідженнях акцентує увагу, що не тільки підбір методів має вирішальне значення, а й структура та критерії, за якими будується процес навчання іноземної мови дітей молодшого шкільного віку з ООП, зокрема і з мовленнєвими труднощами. До таких критеріїв дослідниця включає:

- 1) чітке структурування заняття;
- 2) висока частка реального часу навчання;
- 3) клімат, сприятливий для навчання;
- 4) ясність, чіткість змісту;
- 5) змістовне спілкування;
- 6) різноманітність методів;
- 7) індивідуальна підтримка;
- 8) розумна практика мовлення;
- 9) прозорі очікування продуктивності навчання;
- 10) підготовлене навчальне середовище [63].

Проблемою загального недорозвинення мови займалися багато дослідників, серед них Н. Балл, О. Капіносов, О. Коломінська, М. Шеремет та ін.

Молодший шкільний вік вважається сприятливим періодом для інтенсивного засвоєння основ соціальної поведінки, розвитку мовленнєвих і комунікативних умінь та навичок, а також їх усвідомленого і цілеспрямованого застосування в різних життєвих ситуаціях. У цей період відбувається якісний перехід пізнавальних процесів на новий рівень, діти активно адаптуються до зміненого соціального середовища, навчаються будувати взаємодію з однолітками та дорослими в умовах навчальної діяльності. Формується потреба у спілкуванні, виникає інтерес до встановлення та підтримки різноманітних форм соціальних зв'язків. Усе це зумовлює актуальність розвитку комунікативних здібностей, а також засвоєння відповідних знань, умінь і навичок [27].

Проблема формування комунікативно-мовленнєвих умінь є однією з ключових у системі початкового навчання. Формування КК в процесі навчання ІМ учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами передбачає розвиток у них здатності адекватно та ефективно спілкуватися ІМ, використовуючи різні мовні та інноваційні засоби, адаптуючись до різноманітних ситуацій спілкування. Учні з мовленнєвими труднощами потребують формування КК, оскільки порушення мовної функції призводять до порушення процесу комунікацій, що в свою чергу веде до недорозвинення КК в цілому. Вироблення в учнів навичок практичного володіння рідною та іноземною мовами, вміння правильно будувати висловлювання в усній і письмовій формі є основним завданням, що постає перед школою. Метою викладання англійської мови у початкових класах є удосконалення мовленнєвих та комунікативних умінь учнів на основі засвоєння елементарного курсу граматики та практичного використання набутих знань в усному та писемному мовленні [27].

Область дослідження ІКК досить широка. Проблему формування КК під час навчання ІМ докладно вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці (О. Карп'юк, Т. Котик, С. Ніколаєва, Г. Павленко, G. Broughton). Особливу цінність для визначення «комунікативної компетентності» має досвід, накопичений в роботі з

цим поняттям в різних наукових дослідженнях. Термін (від лат. *competere* – бути здатним до чого-небудь) був вперше використаний американським лінгвістом Н. Хомським (N. Chomsky, 1965), який визначав мовну (в широкому сенсі слова) компетентність як «систему інтелектуальних здібностей, систему знань і переконань, яка розвивається в ранньому дитинстві та у взаємодії з багатьма іншими факторами, що визначають види поведінки» [80].

КК є здатністю учня аналізувати мовні та позамовні поняття, явища, закономірності, порівнювати, узагальнювати їх, виділяти головні й другорядні ознаки; уявляти й за допомогою мовних виражальних засобів описувати предмети, явища, події, робити припущення щодо способу розв'язання проблемних ситуацій, добирати докази для доведення чи спростування власних і чужих думок, позицій, використовувати власний і опосередкований досвід та критично оцінювати свої й чужі висловлювання [6].

Проблематика розвитку КК учнів початкової школи була предметом досліджень багатьох науковців, таких як педагоги, психологи, соціологи та методисти. Серед них можна виділити такі імена, як В. Бацевич, В. Бадер, І. Бондар, Н. Бібік, Н. Бількевич, Л. Варзацька, О. Василюк, М. Вашуленко, І. Гудзик, Ю. Дем'янчук, Ю. Деркач, В. Дроненко, О. Зіненко, О. Ковпик, Г. Крохмальна, Т. Лугова, М. Мазурок, Ю. Поліщук, К. Пономарьова, О. Прищепа, К. Симоненко, Н. Скаун, Є. Халлідей, Д. Хаймс та інші. Вони проводили наукові дослідження, спрямовані на вивчення різних аспектів КК учнів, розробку методик і прийомів для її розвитку, а також вдосконалення педагогічної практики.

Формування КК учнів молодшої школи з МТ є цікавим завданням для психолого-педагогічних досліджень, адже комунікаційні навички виступають необхідною умовою не лише для успішного навчання, але й для повноцінної соціалізації та подальшої самореалізації у суспільстві і подальшого життя. Саме тому дослідження в цій області спрямовані на пошук ефективних методів, прийомів та педагогічних підходів, що сприяють розвитку мовленнєвих та соціально-комунікативних умінь учнів початкової школи.

Завдання дослідження формування КК включають:

1. Визначення сутності комунікативної компетентності та її структурних компонентів (мовленнєвого, когнітивного, соціокультурного, діяльнісного) [29].
2. Вивчення особливостей розвитку мовлення у дітей з різними видами мовленнєвих порушень (фонетико-фонематичними, загальним недорозвиненням мовлення, дизартрією, заїканням тощо) [57].
3. Пошук та обґрунтування психолого-педагогічних умов, які забезпечують ефективне формування комунікативної компетентності (створення мовленнєвого середовища, використання ігрових методів, інтерактивних технологій, диференційованого підходу) [50].
4. Розробку та апробацію методик і технологій, що сприяють подоланню мовленнєвих труднощів (логопедичні ігри, театралізовані вправи, методи альтернативної та додаткової комунікації) [70].
5. Аналіз ефективності поєднання корекційної роботи з навчальною діяльністю (інтеграція логопедичних занять із уроками читання, мови, літературного читання, інтегрованих курсів) [50].
6. Визначення ролі вчителя, логопеда та батьків у формуванні комунікативних умінь у дітей молодшого шкільного віку [71].

Проблема формування КК у дітей з мовленнєвими труднощами досліджувалася як українськими, так і зарубіжними науковцями.

Серед українських науковців цю проблему розглядали: М. Єфіменко, яка вивчала психолого-педагогічні аспекти мовленнєвого розвитку молодших школярів, Л. Калмикова, що аналізувала питання корекції мовленнєвих порушень та впливу на загальний розвиток особистості, Н. Султанова та С. Миронова, які досліджували розвиток комунікативних умінь у дітей із мовленнєвими труднощами та особливостями навчання, О. Ткаченко та Н. Гаврилова, розробляли методичні підходи до формування комунікативної компетентності у початковій школі [22; 65; 13; 44; 68].

Серед зарубіжних дослідників, чії праці стали теоретичним підґрунтям у цій сфері слід назвати Дж. Брунера, який підкреслював значення мовлення у когнітивному розвитку та процесі навчання, Н. Хомського, котрий обґрунтував концепцію мовної компетенції, як основи розвитку мовленнєвих навичок, М. Холлідея, який запропонував функціональний підхід до розгляду мови як засобу комунікації, Д. Гаймза, є автором поняття «комунікативна компетентність» у сучасному розумінні [29; 80].

Таким чином, аналіз наукових підходів засвідчує, що формування КК у дітей з мовленнєвими труднощами є багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу, інтеграції психолого-педагогічних і логопедичних методів та активної взаємодії між учителем, фахівцем-логопедом і батьками.

У статті Л. Луканьової акцентовано увагу на тому, що формування КК у дітей з ТПМ є складним і багаторівневим процесом, що потребує інтеграції клінічного, психолого-педагогічного та соціальних підходів. Автор доводить, що ефективний розвиток мовленнєвих і комунікативних навичок можливий лише за умови [42]:

- раннього виявлення та діагностики мовленнєвих порушень, що дозволяє попередити ускладнення та вторинні відхилення;
- урахування факторів ризику – супутніх психосоматичних захворювань, коморбідних розладів, соціальної та емоційної депривації;
- комплексного розвитку когнітивних, соціально-адаптаційних та комунікативних навичок;
- індивідуалізації освітньо-корекційного процесу, яка забезпечує врахування особливостей кожної дитини;
- міждисциплінарної співпраці (логопеда, психолога, невролога, отоларинголога, стоматолога, корекційних педагогів тощо).

Зазначається, що діти з ТПМ мають обмежений мовленнєвий досвід, низьку мовленнєву активність і труднощі у налагодженні контактів з однолітками та дорослими. Це ускладнює формування соціальних форм поведінки й повноцінної взаємодії з оточенням.

Серед пріоритетних завдань корекційно–логопедичної роботи виділено:

- своєчасне подолання мовленнєвого дефекту у сензитивний період розвитку;
- профілактику та корекцію вторинних порушень психофізичного розвитку;
- цілеспрямоване формування мовних засобів і комунікативних навичок.

Найбільш продуктивним підходом до формування мовленнєвої та комунікативної компетентності у дітей із ТПМ дослідники вважають психолінгвістичний підхід, що враховує мотиваційно-потребісну сферу, рівень мовленнєвої активності та якість мовленнєвого матеріалу. Практика доводить, що ранній початок корекційної роботи забезпечує більш глибокі позитивні зміни й стійкі результати у мовленнєвому розвитку дитини [42].

Таким чином, формування КК дітей із МТ можливе лише за умови системної та індивідуалізованої корекційної роботи, що поєднує психолого-педагогічні та клінічні стратегії, спрямовані на подолання первинних і вторинних порушень розвитку.

Процес формування та розвитку КК у молодших школярів включає такі аспекти: засвоєння знань про способи взаємодії з оточуючими; вивчення умінь та навичок використання мови в усному спілкуванні; розвиток діалогічного та монологічного мовлення; оволодіння культурою усного та писемного мовлення; освоєння різних соціальних ролей; формування навичок критичного оцінювання думок та дій інших людей та багато іншого [8].

Весь процес навчання підпорядковується основному завданню – формуванню комунікативної компетентності. До компонентів ІКК належать мовна, мовленнєва та соціокультурна компетенції.

Для української освіти поняття «компетентності» було запропоновано європейськими країнами. Компетентність тлумачать як здатність успішно задовольняти соціальні потреби та індивідуальні потреби, учиняти й виконувати поставлені завдання. Компетентність базується на навичках, знаннях, і вміннях

та обов'язково охоплює індивідуальне ставлення до них людини, а також її досвід, який дає змогу ці знання проявити, що вона вже знала, та її можливість зрозуміти життєві умови, в яких вона зможе їх застосувати. Таким чином, кожна компетентність побудована на поєднанні вмінь, навичок і вмінь, а також ставлень, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, усе те, що можна призвати для активної дії [33].

В практиці навчання і в теорії терміни «компетентність» і «компетенція» визначаються у словниках майже однаково, як «добра обізнаність з будь-чим», але компетентність – більш обширніше твердження, яке охоплює знання певної сфери, у той час як компетенція – це освіченість в одному напрямку діяльності окремої сфери [9].

Під компетентністю О. Савченко розуміє інтегровану здатність особистості, набуту в процесі навчання, що охоплює знання, уміння, навички, досвід, цінності, ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці [60].

Проблема аналізу підходів до формулювання понять «компетенція» і «компетентність», представлена в роботах Г. Данилевської-Бабій дозволяє констатувати діяльнісну сутність компетентностей, їх мотиваційну, етичну, соціальну сутність, зв'язок з особистими якостями людини, інтегральний характер цього поняття по відношенню до «знань, умінь і навичок». У результаті такого аналізу і беручи до уваги ідею співвідношення поняття компетентності з поняттям готовності, приходимо до висновку про доцільність формулювання компетентності в термінах «готовність» і «здатність». При цьому «готовність» співвідноситься з довготривалою готовністю як «інтегративним особистісним утворенням, що включає в себе мотиваційний, емоційно-вольовий, установочно-поведінковий і оцінний компоненти», а «здатність» – з когнітивним і поведінковим аспектами» [16].

Наше дослідження присвячене вивченню особливостей формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови за допомогою інноваційних засобів. Тому нам важливо з'ясувати сутність поняття КК.

Під терміном «іншомовна комунікативна компетентність» розуміють здатність здійснювати спілкування за допомогою ІМ, обмінюватися думками і судженнями, правильно використовуючи систему мовних і мовленнєвих норм, вибираючи комунікативну поведінку, адекватне автентичній ситуації спілкування. У даному трактуванні підкреслюється контент «здатність» в структурі ІКК та інтерактивний характер її актуалізації, проте ІКК, на жаль, розглядається без урахування особистісного компонента, так само як і психологічних особливостей процесу комунікації.

На кожному віковому етапі компетентність має орієнтовні показники розвитку особистості. У початковій школі закладаються основи формування комунікативної компетентності, яка виражається не лише в здатності сприймати і передавати інформацію, а й взаємодіяти, сприймати та пізнавати людьми одне одного.

КК молодшого школяра виявляється в здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух та прочитану інформацію, змістовно й грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях [50].

КК визначається як здатність особистості використовувати мовні засоби для вирішення актуальних завдань спілкування в особистій, публічній, професійній та освітній сферах. Вона інтегрує в собі знання мовної системи, уміння та навички спілкування, а також розуміння соціокультурних норм і контекстів.

У сучасній лінгводидактиці КК трактується як багатокомпонентне утворення, яке охоплює низку взаємопов'язаних складників. Серед найбільш поширених є такі: лінгвістична, мовленнєва, соціолінгвістична, дискурсивна, стратегічна та соціокультурна компетенції

Основні компоненти КК [83]:

1. Лінгвістична компетенція включає знання словникового запасу, граматики, фонетики, орфографії та правил побудови мовлення. Вона забезпечує

правильність мовлення й формує основу для інших видів комунікативної діяльності.

2. Мовленнєва компетенція розглядається як уміння застосовувати мовні ресурси у продуктивних (говоріння, письмо) та рецептивних (читання, слухання) видах мовленнєвої діяльності.

3. Соціолінгвістична компетенція охоплює вміння добирати мовні форми залежно від соціального статусу співрозмовника, культурних норм, правил етикету, а також відповідно до рівня формальності спілкування. Вона визначає адекватність висловлювання у конкретному соціальному контексті.

4. Дискурсивна компетенція забезпечує уміння будувати тексти й репліки, які є логічно пов'язаними, структурованими та зрозумілими для адресата.

5. Стратегічна компетенція передбачає використання комунікативних стратегій для подолання мовних труднощів, зокрема через перефразування, уточнення, невербальні засоби. Вона допомагає підтримувати ефективність комунікації навіть у разі обмеженого словникового запасу чи граматичних прогалин.

6. Соціокультурна компетенція включає знання культурних особливостей, традицій, моделей поведінки носіїв мови, а також здатність до міжкультурного спілкування.

Формування КК є основною метою навчання іноземної мови. Вона дозволяє учням не лише оволодіти мовними знаннями, але й застосовувати їх у реальних ситуаціях спілкування. Це сприяє розвитку навичок міжкультурної комунікації, підвищує мотивацію до вивчення мови та забезпечує успішну інтеграцію в іншомовне середовище [25].

Західні науковці здебільшого трактують цю категорію в широкому значенні і розуміють її як здатність взаємодіяти з людьми, досягати власних комунікативних цілей та обирати тип комунікативної поведінки під час спілкування.

Дж. Равен розглядає КК як систему внутрішніх ресурсів, необхідні побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій особистісної взаємодії. Компетентність зі спілкуванням має, безсумнівно, інваріантні загальнолюдські характеристики та водночас характеристики, історично й культурно зумовлені [19].

В психологічній літературі підкреслюється роль КК у ефективності спілкування.

У результаті теоретичного аналізу тлумачення понять, які досліджуються і належать І. Гудзик, О. Кузьменко, Т. Симоненко та інших, ми визначаємо компетентність як сукупність особистісних якостей, сформованих до відповідних навичок і вмінь та мінімальний досвід, які дозволяють кваліфіковано діяти, виконувати необхідні завдання в конкретній сфері, успішно задовольняти свої індивідуальні та соціальні потреби. Компетенція – більш вузьке поняття, що характеризує добру обізнаність в одному напрямку діяльності окремої галузі, яка дозволяє успішно виконувати певні дії [69].

Таким чином, КК є однією з найважливіших якісних характеристик особистості, оскільки вона дозволяє задовольняти потреби людини у соціальному визнанні, повазі та самореалізації, а також сприяє успішному процесу соціалізації.

Отже, проаналізовані нами публікації вітчизняних і іноземних вчених свідчать про те, що в науковій літературі не існує єдиного визначення поняття КК.

Поняття КК визначається авторами по-різному. Основу комунікативної компетентності становлять комунікативні компетенції, що базуються на знаннях, вміннях, навичках, способах комунікативної діяльності і проявах емоційно-ціннісного ставлення до неї, які у подальшому планується дослідити.

Метою вивчення іншомовної освіти є формування в учнів комунікативної компетентності з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння уміннями та навичками спілкуватися в усній

і письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях [23].

У Державному стандарті початкової освіти наголошується на мовленнєвому розвитку здобувачів початкової освіти, яка орієнтує на опанування всіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання й письма. Аудіювання й говоріння спрямовані на оволодіння усною формою мовленнєвої комунікації, а читання й письмо – писемною [53].

Згідно з постановою Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань [53]:

- 1) взаємодіяти з іншими особами усно, сприймати і використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- 2) сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовувати її для збагачення власного досвіду;
- 3) висловлювати думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримуватися норм літературної мови;
- 4) досліджувати індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігати за мовними явищами, аналізувати їх.

Стратегічно важлива для мовного КК, яка є невід’ємною складовою структури змісту освіти, передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення, базовими вміннями і навичками використання мови в різних сферах і ситуаціях. Для мовного компонента важливими є також такі предметні компетентності, як мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна (стратегічна).

Оволодіння ІМ має рівневий характер, то вищеназвана загальна мета формування КК конкретизується для кожного типу школи і для кожного етапу навчання іноземної мови.

Розкриємо вимоги, що висуваються до рівня сформованості КК в учнів початкової школи загальноосвітньої школи іншомовної освіти.

1) Сприйняття інформації, висловленої іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, та критичне оцінювання інформації.

2) Розуміння прочитаних іншомовних текстів різних видів для здобуття інформації або для задоволення, використання прочитаної інформації та її критичне оцінювання.

3) Надання інформації, висловлювання думок, почуттів та ставлення, взаємодія з іншими особами усно, письмово та в режимі реального часу з використанням іноземної мови [53].

До особливостей КК учнів початкової школи з мовленнєвими порушеннями можна віднести такі прояви [1]:

- наявність розгорнутої фразової мови з елементами недорозвинення лексики, граматики, фразеології;
- часткове розуміння і вживання узагальнених понять, слів з абстрактно-узагальненим значенням;
- словниковий запас нижче, ніж у дітей без мовної патології;
- труднощі у відтворенні слів і фраз складної складової структури;
- недостатня диференціація звуків на слух;
- низька мовна активність і недостатня критичність до свого дефекту;
- порушення фонематичного сприйняття;
- зниження потреби у спілкуванні, несформованість способів комунікації (діалогічного і монологічного мовлення) незацікавленість в контактах тощо.

Програмою з іноземної мови визначені такі критерії оцінювання вмінь говоріння: завершеність завдання (обсяг, повнота, якість, відповідність і чіткість інформації, досягнення комунікативної мети висловлювання), швидкість висловлювання (сприйняття на слух і розуміння почутого; вільне спілкування, що передбачає відсутність опор, повторень, самовиправлень, уникнення надмірних

пауз); вимова (якість звуків; адекватне використання наголосу, ритму, інтонації; діапазон розмовних кліше); вживання мовних одиниць (мовна грамотність; адекватне використання мови; діапазон використаних граматичних структур та лексичних одиниць) [6].

На думку І. Гудзик, комунікативна компетенція/компетентність виявляється у здатності успішно користуватися мовою (усіма видами мовленнєвої діяльності) для пізнання, комунікації. Формуючи комунікативну компетенцію/компетентність, шкільне навчання мови має розвивати вміння розуміти не тільки зміст, але й основну думку усних і письмових текстів; навчати створенню повноцінних у комунікативному відношенні висловлень, які виражають і знання того, хто говорить (пише) про предмет мовлення, і його думки, почуття, наміри та свідчать про вміння налагоджувати взаємодію з оточуючими, будуючи відповідним чином свої висловлення [32].

Ю. Вторнікова виокремлює такі складники КК:

- орієнтування в різноманітних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях та життєвому досвіду індивіда;
- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин, умов соціального середовища;
- адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації;
- готовність і вміння встановлювати контакти з людьми;
- внутрішні засоби регуляції комунікативних дій;
- знання, вміння і навички конструктивного спілкування;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [12].

О. Українська визначає такі критерії КК [6]:

1. Критерій ініціативності перевіряє вміння починати розмову, стимулювати співрозмовника продовжувати бесіду, повідомляти або запитувати інформацію, завершувати спілкування.

2. Критерій реактивності забезпечує перевірку рівня сформованості вмінь підтримувати спілкування, зокрема відповідати на поставленні запитання співрозмовника, реагувати на його висловлювання, коментувати.

3. Критерій інтеракційності перевіряє вміння активно пропонувати варіанти вирішення проблеми; запитувати точку зору співрозмовника; висловлювати згоду/незгоду, враховуючи об'єктивні причини.

4. Критерій змістовності перевіряє наявність у монологічному висловлюванні стрижневих компонентів змісту, повноту викладу, узагальненість, наявність та доречність чи відсутність прикладів.

5. Критерій зв'язності передбачає поєднання елементів усного тексту, організацію структури висловлювання, перевіряє наявність у монологічному висловлюванні певних лексичних, морфологічних та синтаксичних засобів зв'язку, вміння логіко-композиційної побудови висловлювання.

6. Критерій вільності визначається за наявністю або відсутністю таких показників, як повтори, самовиправлення. Обсяг висловлювання також може свідчити про вільність мовлення.

7. Критерій мовної правильності висловлювання застосовується для перевірки фонетичної, лексичної і граматичної правильності мовлення.

8. Критерій використання/невикористання невербальних засобів спілкування (як жести рук і голови, міміка і контакт очей).

Ефективність формування КК молодших школярів значною мірою залежить від визначення його рівневої характеристики. Рівень сформованості того чи іншого уміння встановлюють (згідно з визначеними критеріями) як умовну міру, що дає змогу збагнути явище й на цій підставі дати йому оцінку. Під поняттям «критерій» (в перекладі з грецької мови – засіб, переконання, мірило) – слід розуміти «показники», які застосовуються для швидкої оцінки достовірності в контрольній та експериментальній групах.

Визначені О. Українською критерії та їх показники дозволяють виокремити три рівні сформованості КК учнів початкових класів [6]:

- низький рівень характеризується низькими здібностями до практичного використання системи мови, неповним володінням комунікативною діяльністю, елементарною теоретичною підготовкою та наявністю базових знань про країну, мова якої вивчається, нездатністю до застосування соціокультурної, діалектичної інформації у комунікативних ситуаціях;

- середній рівень характеризується достатніми здібностями до практичного використання системи мови, частковим володінням комунікативною діяльністю, достатньою теоретичною підготовкою та наявністю ґрунтовних знань про країну, мова якої вивчається, спроможністю до застосування соціокультурної, діалектичної інформації у комунікативних ситуаціях;

- високий рівень характеризується високими здібностями та вміннями до практичного використання системи мови, повним володінням комунікативною діяльністю, спроможністю до творчого застосування соціокультурної, діалектичної інформації в комунікативних ситуаціях.

Рівень вирішення комунікативних завдань є показником рівня розвитку комунікативних здібностей, комунікативних умінь.

Отже, врахування основних критеріїв формування КК в молодших школярів набуває великого значення в процесі освіти, сприяє розвитку міжособистісного спілкування. Рівень сформованості комунікативних умінь залежить від багатства словникового запасу молодшого школяра та здатності використовувати всю різноманітність граматичних засобів мови у власних висловлюваннях. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці експериментальної моделі формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків [7].

Таким чином, комунікативна компетентність є ключовим елементом процесу навчання ІМ в початковій школі, адже вона дозволяє учням ефективно використовувати мову для спілкування в різних життєвих ситуаціях. Відповідно до державних стандартів, навчання повинно сприяти розвитку мовленнєвих навичок через інтерактивні методи, що включають аудіювання, говоріння,

читання та письмо, допомагаючи дітям формувати гнучкі мовні уміння, необхідні для успішного спілкування. І дійшли висновку, щоб учень міг в повній мірі відповідати поставленим вимогам, матеріал для навчання іноземної мови повинен бути ретельно підібраний з урахуванням рівня мовної компетентності школярів, їх віку, особистих інтересів і актуальних тем комунікації.

Вкрай важливо, що при навчанні ІМ учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами необхідно враховувати їхні індивідуальні та вікові особливості, їх можливості і здібності. Лише за таких умов можливе ефективне формування комунікативної компетентності учнів як одного з провідних завдань початкового мовного курсу [50].

1.2. Сучасні інноваційні засоби формування комунікативної компетентності учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови

Модернізація системи спеціальної освіти в Україні потребує постійного оновлення змісту, форм і методів, розроблення низки ефективних технологій попереджувального, компенсаційного та розвивального навчання дітей різних вікових груп з ООП, зокрема з порушенням мовлення. Необхідність впровадження в освітній процес засобів інформаційних технологій не викликає жодних сумнівів, адже різні види інформації є основою не лише технічного, соціального, а й загального розвитку (Т. Крицька, В. Овсяник, Л. Журавська, R. Kubey, J. Potter та ін.) [55].

Основним завданням сучасної школи є розвиток гармонійно цілісної особистості, де у центрі уваги – учень з його обдарованістю, здібностями, потенційними можливостями, а також створення інноваційного простору.

Сьогодні знання іноземних мов є невід’ємною складовою сучасного світу, інструментом міжособистісного та міжкультурного спілкування. Особливу увагу привертає питання раннього вивчення іноземних мов, що стало предметом активного обговорення серед педагогів, психологів та батьків. Введення іноземної мови з першого класу обумовило необхідність пошуку ефективних

методик, підходів та інноваційних технологій, які сприятимуть успішному навчанню молодших школярів.

Метою вивчення іноземної мови в школі є розвиток КК учнів, тобто їхньої здатності ефективно спілкуватися цією мовою. Одним із ключових чинників активності учнів у мовленні є використання нетрадиційних форм уроків із залученням інтерактивних технологій.

Відповідно до методичних рекомендацій, навчання іноземної мови має бути спрямоване на підвищення мотивації учнів до її вивчення, а також на розвиток комунікативних умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності – слуханні, говорінні, читанні та письмі [43].

Сучасний освітній процес характеризується активним впровадженням інноваційних засобів, які сприяють підвищенню ефективності навчання іноземних мов, а також формуванню КК учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами, включаючи використання інтерактивних технологій, різноманітних творчих завдань, проектної роботи та невербальних засобів спілкування. Інноваційні технології дозволяють урізноманітнити методи подання матеріалу, адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб учнів і стимулювати їхню мотивацію до вивчення мов.

Використання інноваційних засобів у формуванні КК учнів початкової школи є особливо важливим, оскільки діти на цьому етапі засвоюють інформацію переважно через гру, образне мислення та практичну діяльність. Завдяки сучасним технологіям можна зробити процес вивчення іноземної мови більш доступним, цікавим і продуктивним.

Використання нових інформаційних технологій у спеціальній освіті – це органічна, невід’ємна складова освітнього процесу будь-якого закладу. Застосування їх у роботі з учнями початкових класів із мовленнєвими труднощами дає змогу не лише компенсувати первинні розлади, а й стати ефективним засобом пропедевтики виникнення вторинних порушень психофізичного розвитку. Від продуманого використання ІТ залежить не лише

ефективність вирішення компенсаційних, розвивальних, навчальних і виховних завдань, а й здоров'я школярів [58].

Дослідження вчених підтверджують, що застосування сучасних інноваційних засобів у навчанні іноземних зокрема цифрових технологій, адаптивних платформ, мобільних додатків, штучного інтелекту та гейміфікації значно підвищують ефективність засвоєння мовного матеріалу. Основними перевагами цих засобів є індивідуалізація навчального процесу, можливість інтерактивної взаємодії, зростання мотивації учнів початкової школи [58 с. 236].

У цьому розділі буде розглянуто основні види інноваційних засобів, їхні переваги та недоліки, а також вплив на розвиток мовленнєвих навичок учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови.

За українським педагогічним словником «інновація» (лат. «innovation» – «відновлення», «оновлення», «зміна») – це «створення нових підходів і технологій на основі переосмислення попереднього досвіду і запровадження новітніх досягнень та їх комплексне використання» [14].

Поняття «інновація» в перекладі з грецької мови означає «новизна» і тлумачиться як: «1) нововведення; 2) комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів». Це поняття з'явилося уперше в зарубіжних дослідженнях ХІХ століття, коли сформувалась галузь інноватики – неологія (наука про нововведення), в рамках якої стали вивчатися закономірності технічних нововведень у сфері матеріального виробництва, це поняття знайшло своє відображення в економіці і стало характеризувати головний чинник стійкості розвитку країни [15].

Як зазначає О. Чубко, слово інновація має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу [72].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що питання інноваційних технологій та їх впровадження в освітню систему досліджували такі науковці, як, І. Дичківська, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, І. Зязюн, О. Коваленко,

Л. Коваль, С. Ковтун, А. Нікуліна, В. Радкевич, Г. Розлуцька, С. Сисоєва, О. Спирін, С. Стеблюк, О. Шапран, О. Щербак та інші.

Упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів вивчали Л. Березівська, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, В. Маслов, Р. Чуйко та інші.

Дослідженню інноваційних підходів у навчанні іноземних мов у початковій школі присвячені роботи Г. Баранової, Т. Коваль, О. Кузнєцової, О. Савченко та інших.

Інноваційне навчання – це постійне прагнення до переоцінки цінностей, збереження тих із них, які мають незаперечне значення, і відкидання тих, що вже застаріли. Інновації у навчальній діяльності пов'язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів (нововведень) для вирішення дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу [76].

Інноваційні засоби у навчанні іноземних мов – це сучасні методи, технології, ресурси та інструменти, що використовуються для підвищення ефективності освітнього процесу. Вони спрямовані на вдосконалення традиційних підходів до викладання, активізацію пізнавальної діяльності учнів і розвиток їхніх комунікативних навичок.

Використання інноваційних засобів у формуванні КК учнів початкової школи є особливо важливим, оскільки діти на цьому етапі засвоюють інформацію переважно через гру, образне мислення та практичну діяльність. Завдяки сучасним технологіям можна зробити процес вивчення ІМ більш доступним, цікавим і продуктивним.

Використання нових ІТ у спеціальній освіті – не самоціль, це органічна, невід'ємна складова освітнього процесу будь-якого закладу. Застосування їх у роботі з учнями початкових класів із МТ дає змогу не лише скомпенсувати первинні розлади, а й стати ефективним засобом пропедевтики виникнення

вторинних порушень психофізичного розвитку. Від продуманого використання ІТ залежить не лише ефективність вирішення компенсаційних, розвивальних, навчальних і виховних завдань, а й здоров'я школярів [52].

Якісне засвоєння ІМ школярами неможливе без впровадження сучасних освітніх технологій. До них належать професійно-орієнтоване навчання, метод проектної діяльності, використання інформаційних та телекомунікаційних технологій, інтеграція навчальних комп'ютерних програм і дистанційного навчання. Також ефективними є створення презентацій у Microsoft PowerPoint та робота з інтернет-ресурсами, що розширюють можливості для вивчення іноземних мов.

Кожна методика викладання ІМ має свої переваги та недоліки, а також певну освітню цінність. Використання мультимедійних програм у навчанні вже давно продемонструвало позитивний вплив на рівень засвоєння ІМ як за кордоном, так і в нашій країні. Цей підхід гармонійно поєднується з практичними заняттями, сприяючи досягненню кращих результатів і розкриттю потенціалу кожного учня.

Інноваційні засоби навчання іноземних мов можна класифікувати за різними критеріями [20]:

1. За типом технології:

- 1) мультимедійні засоби (інтерактивні дошки, презентації, аудіо- та відеоматеріали);
- 2) цифрові платформи та мобільні додатки (Duolingo, Kahoot, Quizlet, LearningApps);
- 3) доповнена та віртуальна реальність (AR- та VR-технології для занурення в мовне середовище);
- 4) онлайн-ресурси та штучний інтелект (чат-боти, голосові асистенти для мовної практики, адаптивні навчальні системи).

2. За способом взаємодії з учнями:

- 1) індивідуальні засоби (персоналізовані навчальні програми, адаптивні платформи);

2) групові засоби (колективні ігри, командні завдання, інтерактивні вебінари);

3) засоби змішаного навчання (поєднання традиційного та онлайн-навчання, моделі flipped classroom).

3. За дидактичним призначенням:

1) мотиваційні засоби (ігрові технології, гейміфікація навчання);

2) навчальні засоби (цифрові підручники, інтерактивні вправи);

3) контрольні засоби (онлайн-тести, автоматизовані перевірки знань).

Сучасний етап розвитку освіти ставить перед педагогами нові виклики, пов'язані з інтеграцією сучасних проєктів у навчальний процес. Вже зараз освіта неможлива без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Це поняття охоплює широкий спектр технологій, які використовуються для створення, зберігання, обробки і передачі інформації [17].

Інформаційно-комунікаційні технології – це набір технологій, що використовуються для обробки, зберігання, передачі та обміну інформацією за допомогою комп'ютерних та комунікаційних засобів. Інформаційно-комунікаційна технологія включає в себе не лише технічні засоби (комп'ютери, програмне забезпечення, мережі), а й методи і процеси, що забезпечують доступ до інформації, її обробку та використання [66].

До ІКТ належать комп'ютери, мобільні пристрої, програмне забезпечення, Інтернет та різноманітні мультимедійні платформи. Використання ІКТ в освіті має величезний потенціал для поліпшення освітнього процесу, оскільки вони надають нові можливості для інтерактивного навчання, розвитку критичного мислення та підвищення мотивації учнів. Необхідно також зазначити, що саме інформаційно-комунікаційні технології стали важливим інструментом під час карантину та дистанційного навчання [17].

ІКТ відіграють важливу роль у розвитку особистісних рис учнів з мовленнєвими труднощами, а також сприяють урізноманітненню й індивідуалізації навчального процесу. Завдяки сучасним ІКТ учні мають змогу активно й творчо засвоювати навчальний матеріал. У сучасній методиці

викладання іноземних мов застосування ІКТ набуває особливого значення, оскільки воно підвищує ефективність та зацікавленість учнів вивчати англійську мову, та є засобом підвищення інтерактивної та комунікативної діяльності [49].

Використання ІКТ у навчальному процесі учнів молодшої школи з МТ на уроках англійської мови значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу та покращує рівень мотивації, уваги й активності учнів, сприяючи розвитку їхніх комунікативних навичок у комфортному та доступному форматі, а також досягти великих результатів.

У сучасній психолого-педагогічній науці обґрунтовано важливість застосування ІКТ у процесі навчання іноземних мов. Дослідження провідних українських науковців, зокрема В. Бикова, Л. Карташової та В. Лапінського, підкреслюють, що динамічний розвиток цифрових технологій та їх активне впровадження в освітній процес спонукають учителів іноземних мов до пошуку інноваційних підходів і ефективних методів реалізації освітніх завдань.

В умовах початкової школи ІКТ сприяють створенню інклюзивного середовища, яке дозволяє дітям з особливими освітніми потребами та унікальними уподобаннями отримувати доступ до навчального матеріалу. Вони надають можливість використовувати різні формати інформації – текст, звук, зображення та відео, що робить навчання більш різноманітним, цікавим та адаптованим до потреб учнів. У цьому контексті важливим є впровадження мультимедійних засобів у процес вивчення іноземних мов, зокрема англійської [66].

Мультимедійні засоби навчання – це технології, які використовують різні типи медіа для підтримки та покращення освітнього процесу. Вони включають комбінацію тексту, звуку, графіки, відео та анімації для представлення інформації, що допомагає учням засвоювати матеріал більш ефективно та різноманітно.

Найпопулярнішими мультимедійними засобами є комп'ютерні програми, інтерактивні дошки, проектори, відео- та аудіоматеріали, а також електронні навчальні платформи [11].

Згідно з Британським словником, термін «мультимедіа» походить від латинських слів «multi» (багато) і «media» (носій, засіб, середовище, посередник) і описує технологію, яка дозволяє працювати з різноманітними типами інформації, такими як текст, графіка, музика, та відео. Вона дає змогу створювати інтерактивні інтелектуальні продукти, серед яких можуть бути підручники, мультимедійні газети, журнали, книги тощо [81].

Наступним важливим видом подачі інформації є візуальні засоби. Візуальні мультимедійні засоби є одними з найбільш поширених у навчанні, оскільки вони допомагають учням наочно уявити та зрозуміти інформацію [36].

До таких засобів відносять таблиці, які дозволяють структурувати матеріал, швидко зібрати інформацію та порівняти різні елементи; графіки, що наочно демонструють співвідношення даних, тенденції та зміни у процесах або явищах; схеми, завдяки яким пояснюють зв'язки між елементами або етапами процесу; слайди презентації, які допомагають роз'яснити складні поняття або зробити матеріал більш цікавим; зображення, які часто використовують для візуального супроводження тексту та для передачі інформації за допомогою графічних засобів [51].

Не менш важливими засобом подачі інформації та засвоєння нового матеріалу є аудіо- та відеоматеріали. Аудіозасоби навчання сприяють розвитку слухових навичок і вимови, а також можуть створювати певну атмосферу для кращого сприйняття матеріалу. Наприклад, на уроках англійської мови часто використовують аудіозаписи, що містять лекції, інтерв'ю, пісні, або пояснення з різних тем, які слухач може прослухати в будь-який зручний час та подкасти – серії записаних аудіофайлів, за допомогою яких можна дізнаватися про різноманітні теми в зручному форматі. Ці засоби ефективно використовуються для розвитку навичок слухового сприйняття та вимови, особливо в мовному навчанні. Вони дозволяють учням занурюватися у навчальний матеріал і розвивати мовленнєві навички через слух [45].

Відеоматеріали, в свою чергу, є потужними інструментами для зображення реальних прикладів або складних процесів. Найчастіше для навчання

використовують фрагменти фільмів, різні анімації, навчальні та розважальні відео. Відеоматеріали дозволяють учням краще зрозуміти і засвоїти теоретичний матеріал завдяки візуалізації та динаміці зображення. Вони особливо ефективні для демонстрації практичних ситуацій та реальних прикладів застосування знань [46].

Зокрема, мультимедійні засоби в початковій школі все більше використовуються у навчанні іноземних мов, зокрема англійської. Вони не лише активізують пізнавальний інтерес учнів, а й сприяють розвитку їхніх комунікативних навичок, забезпечуючи різноманітні форми та методи навчання.

Застосування мультимедійних засобів у навчанні англійської мови в початковій школі має численні переваги як для учнів, так і для вчителів.

Очевидно, що мультимедійні ресурси, такі як відео та інтерактивні вправи, створюють умови для практики мовлення та аудіювання в реальних ситуаціях. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, необхідних для ефективного спілкування, а головне, що мультимедійні технології для учнів роблять уроки більш цікавими та інтерактивними, що сприяє підвищенню їхньої мотивації до вивчення англійської мови.

Використання різних інноваційних засобів у навчанні іноземних мов у початковій школі дозволяє зробити освітній процес більш ефективним, динамічним та адаптованим до потреб сучасних учнів [74].

Завдяки мультимедійним засобам вчителі можуть використовувати різноманітні форми роботи: групові та індивідуальні заняття, проєкти, рольові ігри, що значно полегшує роботу вчителів. Також це дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів та їхні різні стилі навчання. Зараз в Інтернеті багато готових ресурсів та інтерактивних завдань, що допомагає скоротити час на підготовку до уроків. Мультимедійні засоби дозволяють отримати доступ до великої кількості навчальних матеріалів з усього світу, тому уроки сучасних вчителів наповнені цікавими та захопливими вправами [40].

Цифрові мобільні пристрої увійшли не лише в наше повсякденне життя, вони всюди використовуються в процесах навчання. Сучасні тенденції у

викладанні пов'язані не лише із серйозним переглядом концепцій і методів навчання, але і з технічним і технологічним оновленням процесу навчання. Це виражається як у широкому використанні вже добре відомих усіх інтерактивних засобів навчання (мультимедійних CD-ROM, програмного забезпечення для інтерактивної дошки, інтерактивних і мультимедійних підручників), так і у поступовому втіленні в процес навчання додатків для мобільних телефонів на базі різних платформ, зокрема Android, iOS тощо.

У педагогічній діяльності застосовуються принципи технології проникнення, відповідно до якої комп'ютерні засоби розглядаються не як мета навчання, а як ефективний інструмент для розвитку мовленнєвих навичок. На уроках англійської мови в початковій школі під час ознайомлення дітей із новими словами використовуються мультимедійні презентації, інтерактивний проєктор та наочні таблиці. Це сприяє кращому розумінню значення нових слів та їх швидшому запам'ятовуванню. Такі засоби роблять уроки цікавими й забезпечують активне засвоєння нового матеріалу, а також формують граматичну правильність мовлення завдяки багаторазовому використанню мовленнєвих структур [41].

У процесі навчання англійської мови в початковій школі учні поступово формують КК – тобто здатність використовувати мову відповідно до конкретної життєвої ситуації. Важливим є залучення дітей до різних форм комунікації: у парах, тріадах, малих групах та усією групою. Вчитель при цьому відіграє роль активного співрозмовника. Щоб зробити мовлення доступним та осмисленим, широко застосовуються різноманітні опори – як змістові (сюжетні малюнки, схеми, плани), так і мовленнєві (словники, підказки, мовні зразки). Це особливо важливо для дітей із мовленнєвими труднощами, яким потрібна додаткова підтримка у формулюванні висловлювань. Використання граматичних опор, логіко-синтаксичних схем, тематичних карток та мовних ігор сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, а й розвитку навичок спілкування в різних соціальних ситуаціях і ролях.

Серед ефективних тренувальних вправ для учнів початкової школи, зокрема для тих, хто має мовленнєві труднощі, можна виділити такі [4]:

- добирання малюнків до вправ (1-4 класи);
- вправи на зіставлення зображень і підписів (наприклад, «Match the picture to the phrase»);
- сюжетні картки для складання діалогів або коротких розповідей;
- мовні ігри типу «Memory», «Bingo», «Find your pair» для активізації лексики;
- вправи з використанням піктограм або жестової підтримки для розвитку розуміння;
- складання речень за допомогою опорних слів або візуальних блоків;
- вправи на доповнення речень (із варіантами вибору);
- аудіо-завдання з опорою на зображення (наприклад: “Послухай – покажи”);
- спільне складання коротких текстів (teacher-guided storytelling);
- мовленнєві руханки й пісні з повторенням ключових структур.

Такі тренування проходить не як змагання, а як багаторазове виконання вправ.

Для учнів початкової школи з МТ доцільним є використання коротких і чітких інструкцій із візуальним супроводом, забезпечення додаткового часу на відповідь, організація «зон успіху» – завдань, у яких учень може досягти правильного результату. Ефективним є також застосування емоційної підтримки, жестів, піктограм і елементів жестового мовлення.

Отже, говорячи про переваги навчання англійської мови учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами із застосуванням інноваційних засобів свідчить про успішне розв’язання основних освітніх завдань, а саме [2]:

- сприянню розвитку КК, завдяки візуальним, аудіо- та інтерактивним матеріалам учні краще сприймають мовлення на слух, розуміють зміст і поступово починають висловлюватись самостійно.

- підвищенню мотивації до вивчення мови, яскраві зображення, анімації, мовні ігри та пісні роблять урок цікавим і захоплюючим, що особливо важливо для дітей із мовленнєвими труднощами.
- полегшенню розуміння завдань і навчального матеріалу, ІКТ-засоби дозволяють учням сприймати інформацію в зручній для них формі: через малюнок, жест, звук чи відео.
- зниженню мовленнєвого бар'єру та психологічного напруження, діти можуть працювати з матеріалом у власному темпі, повторювати стільки разів, скільки потрібно, не боячись помилки.
- розвитку дрібної моторики та координації, завдання на планшетах або інтерактивних дошках сприяють розвитку моторних навичок, що тісно пов'язані з мовленням.
- індивідуалізації навчального процесу, інтерактивні програми дозволяють підлаштовувати рівень складності під можливості конкретного учня, враховуючи його темп, стиль навчання та потреби.
- залученню всіх типів сприймання, використання мультимедіа охоплює візуальні, слухові та кінестетичні канали, що особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами.
- підтримці позитивного емоційного клімату на уроці, веселі вправи, казкові герої, музика створюють доброзичливу атмосферу, яка сприяє включенню навіть найсором'язливіших учнів.
- збільшенню кількості мовленнєвих реакцій учнів, ІКТ дозволяють включити в роботу всіх учнів, навіть тих, хто зазвичай мовчить або вагається відповідати.
- підвищенню авторитету вчителя серед учнів і батьків, застосування сучасних технологій демонструє професіоналізм педагога та сприяє активному залученню батьків до навчального процесу [2].

Таким чином, використання інноваційних засобів у навчанні має безліч переваг. Проте важливо уникати їхнього надмірного застосування. Критерієм «корисності» інноваційного засобу може слугувати таке формулювання:

інноваційне рішення є виправданим, якщо його використання дозволяє досягти таких результатів навчання, які неможливо було б отримати традиційними методами.

Проведений аналіз сучасних інноваційних засобів у навчанні іноземних мов показав, що цифрові технології, адаптивні платформи, мобільні додатки, штучний інтелект та гейміфікація значно підвищують ефективність засвоєння мовного матеріалу. Основними перевагами цих засобів є індивідуалізація навчального процесу, можливість інтерактивної взаємодії, зростання мотивації учнів початкової школи. Використання нових інформаційних технологій у спеціальній освіті – не самоціль, це органічна, невід’ємна складова освітнього процесу будь-якого закладу. Застосування їх у роботі з учнями початкових класів із мовленнєвими порушеннями дає змогу не лише компенсувати первинні розлади, а й стати ефективним засобом пропедевтики виникнення вторинних порушень психофізичного розвитку [58].

Водночас їхнє впровадження супроводжується певними викликами, серед яких – необхідність відповідного технічного забезпечення, підготовки викладачів і адаптації традиційних методик до нових умов.

Отже, використання сучасних інноваційних засобів у навчанні англійської мови відкривають нові можливості для ефективної взаємодії учителя і учнів, покращують якість навчання та сприяє ефективному формуванню КК учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами, що є важливою складовою їхнього успішного навчання та подальшого життя [3].

1.3. Психолого–педагогічні особливості формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови

У сучасній педагогіці та психології одними з найважливіших напрямів вважаються питання змісту та якості освіти, що зумовлює впровадження компетентнісного підходу, але школа висуває нові вимоги до мовленнєвого розвитку дитини, що актуалізує потребу у цілеспрямованому формуванні КК. У

методичній літературі описуються різні види компетентностей, які по-різному взаємодіють одна з одною. Провідною для нашого дослідження є комунікативна компетентність [39].

За визначенням О. Коломіної, КК передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, уміння застосовувати мовні засоби для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах і ситуаціях спілкування [30]. У процесі навчання іноземної мови це означає необхідність формування навичок слухання, говоріння, читання і письма як засобів взаємодії [30].

Н. Бібік підкреслює, що молодший шкільний вік є надзвичайно сприятливим для формування комунікативних умінь, адже діти виявляють високу чутливість до мовних явищ і природний інтерес до спілкування [5].

Під час спілкування необхідно дотримуватись етичних норм, вживати прийняті формули мовленнєвого етикету (форми звертання, слова ввічливості). Дитина мусить дбати про своє мовлення і правильно його організовувати, щоб налагодити стосунки з учителями, ровесниками, іншими учасниками навчального процесу [50].

Для ефективного розвитку КК учнів початкової школи з МТ важливо враховувати психолого-педагогічні передумови, що охоплюють особливості мислення, пам'яті, уваги, сприймання, а також індивідуально-типологічні характеристики (темперамент, характер, інтелектуальний потенціал) [62].

Саме ці процеси становлять основу для мовленнєвої діяльності. Проте у дітей із МТ їх розвиток часто має специфічні особливості: вони швидше виснажуються під час завдань, що вимагають мовленнєвої активності, мають труднощі з утриманням довільної уваги, з відтворенням мовних одиниць із пам'яті, а також із логічною організацією висловлювань [38].

До найбільш поширених МТ у цьому віковому періоді належать:

- фонетико-фонематичні порушення (нечітка вимова, змішування або заміна звуків) [62];
- обмежений словниковий запас і недостатність активної лексики;

- граматичні помилки (порушення узгодження слів, неправильне вживання відмінків, часів) [4];
- труднощі формування зв'язного мовлення (короткі, фрагментарні відповіді, відсутність логічної послідовності) [7];
- повільний темп мовленнєвого розвитку, що ускладнює участь у спільних видах діяльності [67].

Науковці відзначають, що для дітей із мовленнєвими порушеннями характерними є труднощі у доборі слів, неточне розуміння почутого мовлення, лексико-граматичні помилки, а також малослівність і небажання вступати у вербальний контакт, що істотно ускладнює їхню комунікативну діяльність. Це значно звужує їхні можливості у спілкуванні та гальмує процес формування КК [38].

Стосовно такої розумової операції, як аналіз зазначимо, що учні першого та другого років навчання в початковій школі використовують переважно практично-дійовий та образно-мовленнєвий аналіз предметів, явищ, який у третьому та четвертому класах набуває ознак системності [64].

Усе це негативно впливає на становлення КК: дітям важко ініціювати контакт, підтримувати діалог, адекватно реагувати на запитання однолітків чи вчителя. Часто це призводить до зниження самооцінки, уникання мовленнєвих ситуацій, соціальної ізоляції.

За спостереженнями вчених, у таких дітей нерідко виникають тривожність, невпевненість у власних силах, що спричиняє уникання мовленнєвих ситуацій. Психологічна напруженість і страх помилки стають додатковими комунікативними бар'єрами, які педагог повинен враховувати в освітньому процесі [37].

Разом із тим саме молодший шкільний вік відкриває широкі можливості для корекційної та педагогічної підтримки. На уроках англійської мови важливо поєднувати розвиток базових мовленнєвих умінь із ігровими та інтерактивними методами, що допомагають долати бар'єри у спілкуванні.

У психолінгвістиці вони отримали назву комунікативні бар'єри – перешкоди, що виникають на шляху отримання інформації. Причинами комунікативних бар'єрів є змістові й формальні характеристики повідомлення (логічні, фонетичні, стилістичні, семантичні).

За умови появи означених бар'єрів учневі необхідно їх подолати, тобто здійснити етап корекції комунікативних дій [54].

При організації навчання іноземної мови дітей з МТ необхідно враховувати їхні психофізіологічні особливості. Дослідники наголошують на доцільності уповільненого темпу подання матеріалу, використання коротких мовних зразків, наочних і семантичних опор, що забезпечує доступність навчального процесу та поступове включення дітей у мовленнєву діяльність [30].

Для дітей з МП, потреба у спілкуванні є природньою, адже мотиваційна основа спілкування формується найпершою, що може активно використовувати педагог з ІМ під час уроків. У молодших школярів переважно ще відсутні мовні бар'єри у спілкуванні ІМ (страх помилки, оцінювання тощо) (крім заїкуватих із логофобією), що також створює позитивні передумови до оволодіння ІМ.

Навчання ІМ – один з ефективних засобів інтелектуально-особистісного становлення школяра, що має на меті не лише мовленнєвий, а й всебічний гармонійний розвиток, саме тому під час уроків доцільно застосовувати рухову активність, щоб удосконалювати різні види сприймання та сприяти моральному й естетичному розвитку учнів, яка забезпечити координацію процесів збудження та гальмування [58].

У молодшому шкільному віці відбувається також зміна провідної психічної саморегуляції від мимовільної до свідомо вольової, що впливає на рівень та якість комунікації дитини [77].

Мета, що породжує мовлення, може бути різною, але в учнів початкових класів переважає комунікативна (пізнавально-комунікативна, інформативна, прагматична, встановлення контакту), некомунікативна (інтелектуальне самовираження, емоційне самовираження, емоційно-оцінне самовираження) [18].

У молодшому шкільному віці провідною діяльністю стає навчання, основою якої є пізнавальний інтерес і нова соціальна роль. Під їх впливом починається перебудова всіх пізнавальних процесів, набуття учнями початкових класів якостей, властивих дорослим [69].

Дослідниця Г. Улунова зазначає, що у процесі навчальної діяльності розвиваються основні психічні новоутворення молодшого школяра (довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організовувати навчальну діяльність, рефлексія), що детермінує формування КК [69].

Молодшим школярам, зазвичай, досить складно організовувати свою мовленнєву поведінку, і це негативно впливає на спілкування з оточуючими. Причина полягає в тому, що в дітей цього віку недостатньо сформовані соціально-комунікативні навички, структурні компоненти спілкування [50].

Важливе значення під час формування КК має увага, яка, за висловленням Вільгельм Вундта «є здатністю організовувати пізнавальний процес, сприяючи глибшому розумінню навколишнього світу» [82]. Дослідник з викладання іноземних мов П. Хелболдт зазначав, що дитяча увага залишається лише там, де їй цікаво [58].

У словнику-довіднику «Українська психологічна термінологія» поняття уваги трактується як «спрямованість психічної діяльності людини та її зосередженість у певний момент на об'єкти або явища, які мають для людини певне значення при одночасному абстрагуванні від інших, в результаті чого вони відображаються повніше, чіткіше, глибше, ніж інші» [18].

Під час формування КК в здобувачів початкової освіти потрібно враховувати індивідуальні особливості кожного учня та адаптувати методи навчання до потреб кожного молодшого школяра.

Згідно з дослідженнями М. Tomasello, молодший шкільний вік є критично важливим для становлення кооперації та соціальних навичок. Це твердження має особливе значення у випадку дітей з МТ, оскільки саме в цей період вони вперше систематично стикаються з необхідністю використовувати мовлення як основний засіб навчання і взаємодії [85].

Зі вступом до школи дитина з мовленнєвими порушеннями потрапляє у новий соціальний простір співпраці, де необхідно пояснювати, домовлятися, реагувати на звернення вчителя й однолітків. Для таких дітей це може бути складним завданням, адже недостатній мовленнєвий розвиток ускладнює включення у колективну діяльність [18].

Розвиток рефлексії у дітей з МТ відбувається повільніше, однак саме в шкільному віці з'являється можливість корекційної роботи, яка допомагає усвідомлювати власні мовленнєві труднощі та поступово долати їх, що є основою ефективної комунікації [78].

Перебудова соціальних відносин у молодшому шкільному віці має подвійний вплив: з одного боку, ровесники виступають моделлю для наслідування у спілкуванні, з іншого – МТ можуть призводити до відчуження. Тому важливо створювати умови для успішної взаємодії дітей з МТ у групі [31].

Зкладаються основи соціальних якостей – здатності до співпраці, прийняття норм, виконання спільних завдань. У дітей із мовленнєвими порушеннями цей процес може гальмуватися через труднощі у вербальному вираженні, але саме корекційно-розвивальне середовище допомагає сформувати такі якості [21].

Гра зберігає провідне значення, проте для дітей із МТ вона виконує ще й корекційну функцію: ігрові ситуації стають безпечним майданчиком для тренування мовленнєвих реакцій, ініціювання діалогу, відпрацювання нових комунікативних моделей [4].

Учневі слід пам'ятати, що гра на уроці ІМ є не лише формою спільної розваги, а передусім основним засобом досягнення навчальних цілей цього етапу – від оволодіння елементарними мовленнєвими навичками до здатності підтримувати самостійну розмову. Саме тому вивчення ІМ, як весь освітній та корекційно-розвивальний процес із молодшими школярами з МТ, може відбуватися у формі гри. Учителю варто продумано добирати органічно пов'язаний навчальний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний),

використовувати форми, методи і прийоми, які зроблять освітній процес цікавим та ефективним [58].

Участь у рольових іграх, діалогах за зразком, парних і групових завданнях дозволяє дітям із МТ поступово розширювати словниковий запас, удосконалювати вимову та граматику, набувати досвіду успішної комунікації [24].

Як зазначає К. Крутій, ігрова діяльність у молодшому шкільному віці є не лише провідною, а й корекційною: вона створює безпечні умови для подолання страху спілкування, сприяє розвитку мовленнєвої ініціативи та формуванню позитивного досвіду комунікації та сприяє розвитку фонематичного слуху, артикуляційного апарату та сенсомоторних функцій, а також створює додаткові умови для активної іншомовної практики [37].

Виділяють такі основні принципи, покладені в основу побудови інтерактивних корекційних ігор на основі ІКТ для дітей з порушеннями мовлення [35]:

- системний і діяльнісний підхід до корекції порушень мовленнєвого розвитку;
- навчання відбувається в ігровій формі, що мотивує дітей до роботи; інтерактивне рішення задач, що потрібно вирішити в процесі корекційного впливу;
- полісенсорний вплив, при якому слухове сприймання інформації поєднується з опорою на зоровий контроль, що дозволяє задіяти збережені аналізатори та сприяє активізації компенсаторних механізмів;
- диференційований підхід до навчання; можливість вибору за складністю або обсягом варіантів завдань та ігор.

Робота з усіма ІКТ проводиться з опорою на зоровий контроль над результатами діяльності дитини. Їх візуалізація відбувається на екрані монітора у вигляді мультиплікаційних образів і символів. У деяких вправах, що викликають труднощі, передбачена можливість додаткової слухової опори при

виконанні завдання. Це дозволяє ефективно і в більш короткі терміни коригувати мовленнєві порушення у дітей різного віку [34].

Тяжкі порушення мовлення обмежують пізнавальні можливості дітей, породжують емоційно-вольову незрілість, слабку регуляцію довільної діяльності, порушення окремих видів гнозису й праксису та виражену моторну незручність. У дітей цієї групи вкрай низька працездатність. Корекційна робота з такими дітьми звичайними методами і прийомами не завжди дає ефективні результати. Діти з тяжкими порушеннями мовлення потребують додаткової стимуляції. Тому, спеціальне середовище – одночасно забезпечує розвиток сенсорно-перцептивної сфери дітей стимулюючи їх мовленнєву активність [10].

Підтримка й заохочення з боку вчителя мають велике значення для дитини з МТ, проте похвала буде справді мотивуючою лише тоді, коли учень сприймає виконане завдання як достатньо складне. Важливо, щоб учитель оцінював досягнення школяра не у порівнянні з результатами інших, а у зіставленні з його власними попередніми успіхами [12].

Важливого значення у навчанні ІМ молодших школярів із МТ набувають:

1. Емоційність і виразність мовлення педагога (постійна активізація мовленнєво-мисленнєвої діяльності дітей).
2. Використання під час уроків окрім слухового та зорового ще й тактильного сприймання (можливість обмацувати іграшки).
3. Поєднання мовленнєвої та рухової діяльності (артикуляційна, мімічна та пальчикова гімнастика, рухливі ігри з мовленнєвими завданнями, мовленнєвої та музичної і театралізованої діяльності, що особливо актуально для невпевнених у собі, сором'язливих молодших школярів).
4. Створення під час уроків психологічного клімату радості й успіху, виховання почуття доброзичливості, дружніх стосунків, зацікавленістю країною, мова якої вивчається, її культурою та звичаями [58].

Важливим засобом подолання труднощів у комунікації та формуванні КК є використання інформаційно-комунікаційних технологій, які спрямовані на розвиток мовленнєвих умінь школярів. Застосування комп'ютерних програм,

мультимедійних презентацій, інтерактивних дошок робить навчальний процес динамічним, полегшує сприймання матеріалу, а також виконує компенсаційну функцію для учнів з МТ. Такі технології інтегрують навчально-пізнавальну, розвивальну, емоційно-регулятивну та соціально-комунікативну функції, що сприяє ефективному формуванню КК та сприяє засвоєнню значно більшого обсягу матеріалу порівняно з традиційними методами та забезпечує його триваліше збереження в пам'яті учнів [61].

Можна виділити два типи комп'ютерного навчання. Для першого характерна безпосередня взаємодія учнів із комп'ютером. Він визначає те завдання, яке пред'являється педагогом. Для другого типу характерною є взаємодія з комп'ютером не учня, а педагога. Комп'ютер допомагає педагогу керувати навчально-корекційним процесом, наприклад, видає результати виконання тестових завдань (введення електронної «мовленнєвої карти»), такі дані можуть дозволити відстежувати динаміку мовленнєвого розвитку у дітей з мовленнєвим порушеннями [28].

Використання в роботі зі здобувачами початкової освіти з мовленнєвими порушеннями ІТ забезпечує виконання ряду взаємозв'язаних функцій, таких як: мотиваційно-активізуючої, інтегруючої, навчально-виховної, компенсаційно-розвивальної, емоційно-регулятивної, пізнавально-світоглядної, соціально-комунікативної, медіаосвітньої, художньо-естетичної, оцінно-контролюючої, розважально-релаксаційної [58].

Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють значно підвищити мотиваційну готовність до проведення корекційних занять шляхом моделювання корекційно-розвиваючого комп'ютерного середовища, поліпшити відпрацювання досліджуваного матеріалу, підвищити ефективність навчання. Використання сучасних комп'ютерних технологій на заняттях чинить позитивний вплив на розвиток пізнавальної мотивації, довільної уваги та пам'яті дітей, самостійності, зосередженості, посидючості, співпереживання, довільної моторики пальців рук, творчої уяви, словникового запасу [59].

Таким чином, у молодшому шкільному віці діти з МТ мають найбільші шанси для успішного розвитку КК за умови системного поєднання навчальної діяльності, корекційної допомоги та підтримки соціального середовища.

Отже, комплексний підхід до формування КК молодших школярів забезпечує їхній всебічний розвиток та підготовку до успішної мовленнєвої взаємодії в різних життєвих ситуаціях.

Аналізуючи все, що вказано вище, можемо зробити висновок, що відомі дані психологічної науки щодо особливостей психічних змін, які відбуваються у дітей у віці 6 – 10 років в процесі засвоєння ними нових знань, вироблення в них практичних навичок оволодіння різноманітністю видів мовленнєвої діяльності, допомагають педагогам виявити складні моменти в тяжкій для учня розумовій діяльності. Вчитель має завжди пам'ятати й те, що діти початкової школи суттєво відрізняються одне від одного і рівнем мовленнєвого розвитку, і особливостями формування в них різних психічних процесів.

Отже для ефективного формування КК учнів початкової школи з МТ необхідна системна і цілеспрямована діяльність вчителя. Важливу роль у цьому відіграє створення сприятливого комунікативного середовища, заснованого на довірі, взаємоповазі та підтримці, що сприяє розвитку мовленнєвих навичок дітей. Особливо під час уроків ІМ відбувається цілісний мовленнєвий розвиток учнів через порівняння двох мов (рідної та іноземної), у школярів із МТ розширюються світогляд, коло знань та уявлень про навколишній світ, удосконалюється здатність аналізувати, синтезувати, класифікувати й узагальнювати, формуються навички повноцінного спілкування, поступово виникає готовність до опанування мовних знань, нових умінь та навичок, зокрема з вивчення ІМ, адже сучасна людина навчається та всебічно розвивається упродовж усього життя [58].

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши наукові підходи до формування комунікативної компетентності учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами, можна

стверджувати, що ефективне оволодіння іноземною мовою значною мірою залежить від врахування психолого-педагогічних особливостей дітей, а також від використання сучасних методів і засобів навчання.

Дослідивши нормативно-правову базу, зокрема Державний стандарт початкової освіти та вимоги до навчання іноземної мови, встановлено, що ключову роль у розвитку комунікативної компетентності відіграють інтегративний підхід, особистісно орієнтоване навчання та інклюзивні освітні технології.

Аналізуючи сучасні інноваційні засоби навчання іноземних мов, було визначено, що ефективними є інтерактивні методики, ігрові технології, використання цифрових ресурсів та методи, спрямовані на формування позитивної мотивації до комунікації. Застосування цих підходів сприяє подоланню мовленнєвих труднощів у молодших школярів та підвищує якість їхньої мовленнєвої діяльності.

Окремого значення набуває роль учителя, який виступає не лише джерелом знань, а й організатором навчально-комунікативного середовища, що враховує індивідуальні можливості кожної дитини. Саме завдяки вмілому поєднанню традиційних і сучасних методик створюються умови для гармонійного розвитку особистості, формування іншомовної комунікативної компетентності та успішної соціалізації учнів у різних життєвих ситуаціях.

РОЗДІЛ II

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Дослідження особливостей формування комунікативної компетентності в процесі навчання іноземної мови дітей з мовленнєвими труднощами

З метою визначення стану використання інноваційних методів навчання іноземної мови дітей з мовленнєвими труднощами в початковій школі було проведено опитування вчителів початкової школи. Опитування проводилось із метою з'ясування рівня готовності педагогічних працівників до застосування інноваційних технологій у процесі навчання іноземної мови дітей з мовленнєвими труднощами, частоту використання інноваційних засобів, труднощі, з якими вони стикаються, а також очікувані результати та потреби щодо підвищення кваліфікації.

Для проведення дослідження було використано якісні та кількісні методи дослідження. Дослідження проводилось на основі анкетування вчителів з метою вивчення особливостей застосування інноваційних технологій у процесі формування КК учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках іноземної мови.

Дослідження проводилось в закладах освіти Обухівської територіальної громади, на основі навчальних закладів, де навчаються діти з різними рівнями розвитку мови. У дослідження взяли участь 12 вчителів англійської мови. Результати відповідей дослідження були піддані кількісному та якісному аналізу.

Нами була розроблена онлайн-анкета через Google Forms, яка містила 18 запитань відкритого та закритого типу. Анкетування проводилось анонімно.

Анкета включала питання, які стосувались особливостей застосування інноваційних технологій у процесі формування комунікативної компетентності

учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови та охоплювала такі блоки:

- професійна підготовка педагогів;
- використання інтерактивних технологій та онлайн–ресурсів;
- методи й форми роботи з учнями з мовленнєвими труднощами;
- труднощі, які найчастіше спостерігають учителі;
- результати використання інноваційних засобів;
- потреби у методичній та технічній підтримці.

Наводимо перелік питань, які були запропоновані в анкеті:

1. Чи проходили Ви спеціальне навчання/тренінги з роботи з дітьми, які мають мовленнєві труднощі? (Так, Ні, Планую пройти).
2. Якими видами інтерактивних технологій Ви користуєтесь на уроках англійської мови в початковій школі? (можна обрати кілька варіантів) (Інтерактивна дошка, Планшет, Мобільний телефон, Телевізор, Ноутбук/комп'ютер, Інше (вказіть)).
3. Як часто Ви використовуєте онлайн–ресурси (YouTube, LearningApps, Wordwall тощо) для розвитку комунікативних навичок? (На кожному уроці, 2–3 рази на тиждень, Раз на тиждень, Рідко, Не використовую).
4. Яка з платформ є для Вас найзручнішою у використанні з учнями, які мають мовленнєві труднощі? (LearningApps, Wordwall, Kahoot, ClassDojo, Інша, Не використовую жодну).
5. Які методи Ви застосовуєте для розвитку мовлення в учнів з мовленнєвими труднощами? (оберіть не більше трьох) (Мовленнєві ігри, Онлайн-платформи, Робота в парах/групах, Візуалізація (картки, малюнки, відео). Тренування вимови через додатки, Інше).
6. Чи інтегруєте Ви елементи логопедичної підтримки у навчальний процес (вправи на артикуляцію, повторення звуків тощо)? (Так, часто, Іноді, Ні, Працюю спільно з логопедом).
7. Які труднощі Ви найчастіше спостерігаєте у дітей із мовленнєвими порушеннями? (оберіть до 3 варіантів) (Невиразна вимова, Брак словникового

запасу, Порушення граматичних конструкцій, Труднощі у сприйманні мови на слух, Страх або сором говорити, Повільний темп мовлення).

8. Якими інноваційними засобами дітям з мовленнєвими труднощами вдається працювати краще на уроках англійської мови? (оберіть до 3 варіантів) (Онлайн-ігри та вправи, Аудіо/відео матеріали, Інтерактивні вправи на екрані, Додатки з візуальним супроводом, Рольові ігри або інсценізації, Картки та маніпулятиви, Інше).

9. Які з наступних форм роботи найефективніше сприяють формуванню комунікативної компетентності у дітей з труднощами мовлення? (оберіть до 3 варіантів) (Діалоги, Рольові ігри, Інтерактивні вправи, Проєктна діяльність, Аудіотренування, Індивідуальні консультації).

10. Наскільки ефективним Ви вважаєте використання інноваційних технологій у роботі з учнями, які мають мовленнєві труднощі? (Дуже ефективним, Ефективним, Частково ефективним, Не бачу ефекту, Важко відповісти).

11. Які результати Ви спостерігаєте після систематичного використання інноваційних технологій з дітьми, що мають труднощі мовлення? (оберіть до 3 варіантів) (Покращення вимови, Розширення словникового запасу, Зростання впевненості у спілкуванні, Активізація мовленнєвої діяльності, Підвищення інтересу до навчання, Зменшення страху перед помилками).

12. З якими труднощами Ви стикаєтесь під час впровадження інновацій у роботі з дітьми, які мають мовленнєві труднощі? (оберіть до 2 варіантів) (Відсутність технічних засобів, Брак часу, Відсутність методичних рекомендацій, Недостатній рівень підготовки вчителя, Пасивність учнів, Інше:).

13. Як би Ви оцінили власний рівень володіння інноваційними засобами навчання? (Високий, Достатній, Початковий, Потребую підвищення кваліфікації).

14. Чи потребуєте Ви додаткових знань або практики у сфері використання інновацій для роботи з учнями з мовленнєвими труднощами? (Так, дуже потребую, Так, бажано, Ні, маю достатні навички, Важко відповісти).

15. Які джерела Ви використовуєте для підготовки інноваційних уроків? (можна обрати кілька варіантів) (Онлайн-платформи, Методичні посібники, Авторські розробки, Соціальні мережі/педагогічні групи, Консультації з колегами, Інше).

16. Чи залучаєте Ви батьків до процесу формування мовленнєвих навичок у дітей з труднощами мовлення? (Так, активно співпрацюю, Іноколи залучаю, Ні, Не вважаю це необхідним).

17. Ваш загальний досвід роботи в початковій школі (в роках): (0–3, 4–7, 8–15, 16–25, понад 25).

18. Яку допомогу Ви вважаєте найактуальнішою для роботи з дітьми з мовленнєвими труднощами? (Методична література / приклади уроків, Технічне оснащення, Тренінги/семінари, Співпраця з логопедом, Платформи/додатки, Інше).

Нижче подаємо результати опитування вчителів щодо визначення особливостей застосування інноваційних технологій у процесі формування комунікативної компетентності учнів початкової школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови.

Розподіл респондентів за стажем роботи за результатами анкетування був таким: 0-3 роки досвіду – 33,3 %, 8-15 років – 25 %, 4-7 років – 16,7, 16-25 – 16,7 % і понад 25 років – 16,7 %. Це вказує на різноманітний склад учителів за досвідом.

Ми бачимо, що колектив відзначається різноманітним складом за педагогічним стажем: від молодих спеціалістів до досвідчених учителів із багаторічною практикою. Така структура створює умови для поєднання нових підходів та перевірених часом методик.

1. Професійна підготовка педагогів (Рис. 2.1.)

Отримані дані свідчать про те, що лише третина опитаних учителів (33,3%) пройшли спеціальні тренінги, спрямовані на оволодіння методиками та технологіями роботи з дітьми, які мають мовленнєві труднощі. Це означає, що в їхньому арсеналі вже є певний набір професійних знань і практичних

інструментів, що дозволяють більш ефективно організовувати навчальний процес, враховуючи індивідуальні потреби таких дітей.

Водночас 41,7% респондентів повідомили, що не мають жодної спеціальної підготовки у цій сфері. Такий показник вказує на досить суттєвий кадровий виклик: значна частина педагогів змушена працювати, спираючись лише на власний досвід та інтуїцію, що не завжди забезпечує належний рівень педагогічної підтримки для дітей з мовленнєвими труднощами. Це може позначатися на результативності навчання, адаптації учнів у колективі та загальному емоційному кліматі в класі.

Важливо зазначити, що 25% учителів висловили готовність у майбутньому пройти відповідні тренінги. Така позиція є позитивним сигналом, адже свідчить про відкритість педагогів до професійного розвитку, прагнення до підвищення кваліфікації та усвідомлення необхідності нових знань у сфері інклюзивної освіти.

Це свідчить про недостатній рівень цілеспрямованої фахової підготовки педагогів.

1. Чи проходили Ви спеціальне навчання/тренінги з роботи з дітьми, які мають мовленнєві труднощі?
12 відповідей

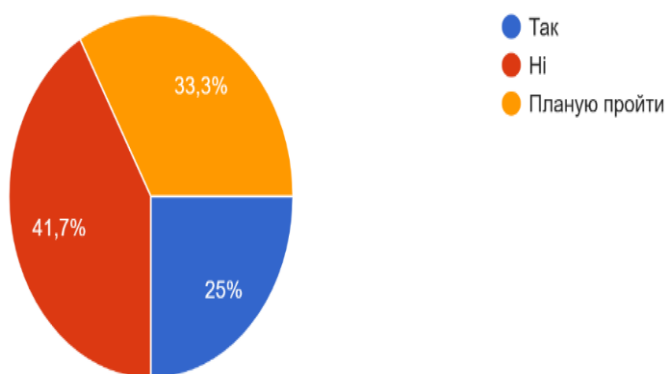

Рис. 2.1. Результати відповідей респондентів на питання «Чи проходили Ви спеціальне навчання/тренінги з роботи з дітьми, які мають мовленнєві труднощі?»

З результатів опитування видно, що нинішній рівень цілеспрямованої фахової підготовки педагогів залишається недостатнім. Ситуація вимагає системного підходу: впровадження обов'язкових курсів підвищення кваліфікації, регулярного проведення тренінгів та практикумів, а також створення умов для професійного обміну досвідом між учителями. Тільки за таких умов можна забезпечити якісну підтримку дітей із мовленнєвими труднощами, сприяти їхньому успішному навчанню та соціалізації.

2. Використання інтерактивних технологій (Рис. 2.2.)

Найбільш поширеним засобом є ноутбук/комп'ютер (100%). Також широко використовуються інтерактивна дошка та телевізор (по 66,7%). Мобільні телефони застосовують 50%, планшети – 16,7%. Інші засоби не вказані.

2. Якими видами інтерактивних технологій Ви користуєтесь на уроках англійської мови в початковій школі? (можна обрати кілька варіантів)

12 відповідей

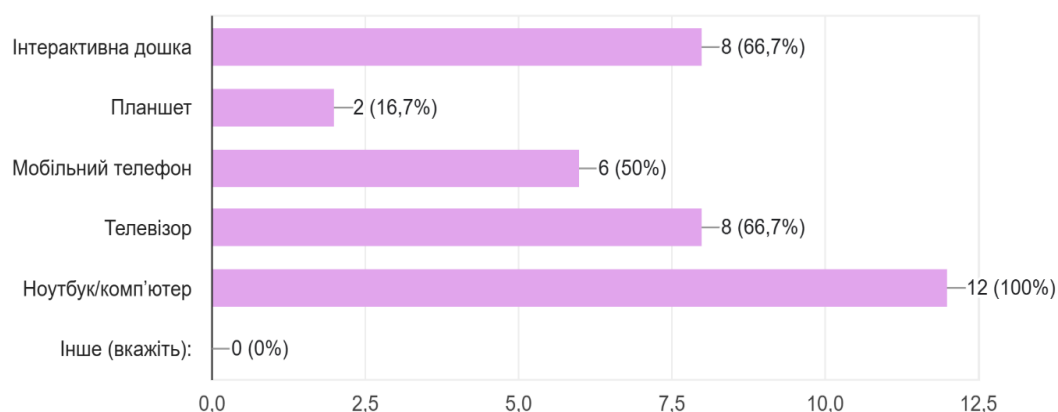

Рис. 2.2. Види інтерактивних технологій, які використовуються на уроках англійської мови в початковій школі

Результати дослідження підтверджують значну залежність освітнього процесу від технічного оснащення.

3. Частота використання онлайн-ресурсів (Рис. 2.3.)

Результати опитування показали, що онлайн-ресурси (YouTube, LearningApps, Wordwall тощо) активно інтегровані у процес навчання англійської мови:

✓ 58,3% (7 учителів) зазначили, що використовують онлайн–ресурси на кожному уроці. Це свідчить про систематичне застосування цифрових інструментів як невід’ємної частини навчального процесу. Такий підхід дозволяє постійно урізноманітнювати заняття, робити їх більш динамічними та мотивуючими для дітей.

✓ 25 % (3 учителі) застосовують онлайн–ресурси 2–3 рази на тиждень. Це також доволі високий показник, адже навіть періодичне використання забезпечує інтерактивність та розширює можливості традиційного уроку.

✓ 16,7 % (2 учителі) користуються онлайн-ресурсами раз на тиждень, ймовірно, як додатковим засобом для закріплення матеріалу чи для проведення окремих тематичних занять.

Жоден із опитаних не обрав варіанти «рідко» або «не використовую», що свідчить про повне визнання доцільності й ефективності цифрових ресурсів у роботі з дітьми, які мають мовленнєві труднощі.

Це демонструє високий рівень інтеграції цифрових ресурсів у навчання.

3. Як часто Ви використовуєте онлайн-ресурси (YouTube, LearningApps, Wordwall тощо) для розвитку комунікативних навичок?

12 відповідей

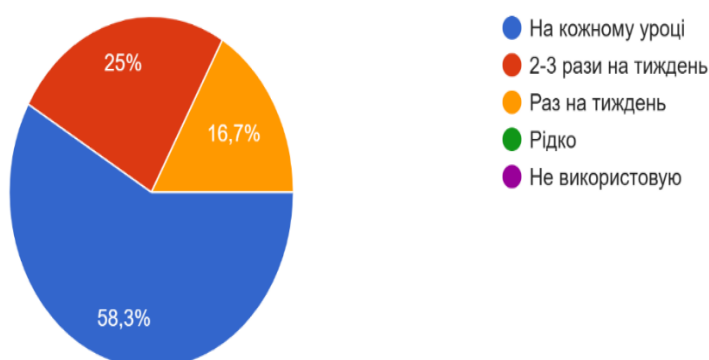

Рис. 2.3. Результати відповідей респондентів на питання «Як часто Ви використовуєте онлайн–ресурси?»

Таким чином, можна зробити висновок, що онлайн-ресурси є сталим компонентом навчального процесу, а більшість педагогів використовують їх

щоденно. Це підтверджує високий рівень інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у викладання англійської мови. Така практика сприяє не лише підвищенню мотивації учнів, а й більш ефективному формуванню їхніх комунікативних умінь.

4. Зручність платформ (Рис. 2.4.)

Найбільш зручною визнано LearningApps (41,7%), далі – Wordwall (25%), Kahoot (16,7%), Інша (8,3%). Один учитель вказав іншу платформу.

Це свідчить, що перевага надається простим у користуванні інструментам із широким дидактичним потенціалом.

4. Яка з платформ є для Вас найзручнішою у використанні з учнями, які мають мовленнєві труднощі?
12 відповідей

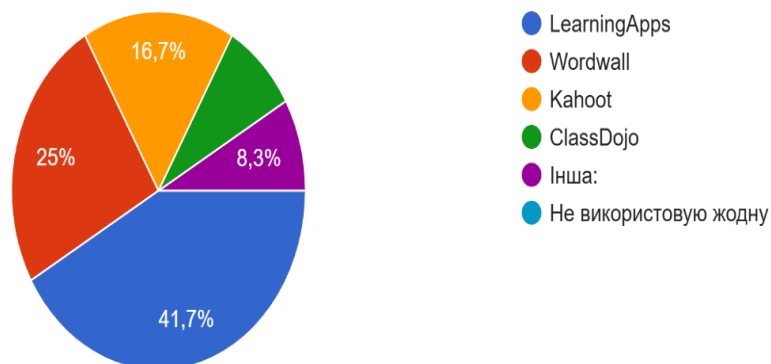

Рис. 2.4. Результати відповідей респондентів на питання «Яка з платформ є для Вас найзручнішою у використанні з учнями, які мають мовленнєві труднощі?»

5. Методи розвитку мовлення (Рис. 2.5.)

Отримані результати засвідчують, що у роботі з дітьми переважають традиційні інтерактивні методи розвитку мовлення. Усі опитані педагоги (100%) використовують мовленнєві ігри, які сприяють активізації словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення та формуванню комунікативних навичок. Досить поширеним є також застосування роботи в парах і групах (83,3 %), що дозволяє організовувати взаємонавчання та стимулювати соціальну взаємодію між

учнями. Важливе місце займає візуалізація (75%), адже наочність допомагає краще засвоювати мовний матеріал, особливо дітям із мовленнєвими труднощами.

Водночас спеціалізовані технологічні засоби залишаються менш популярними. Лише 41,7 % учителів інтегрують онлайн-платформи, а ще менше – 16,7 % – використовують мобільні додатки для тренування вимови.

5. Які методи Ви застосовуєте для розвитку мовлення в учнів з мовленнєвими труднощами?
(оберіть не більше трьох)
12 відповідей

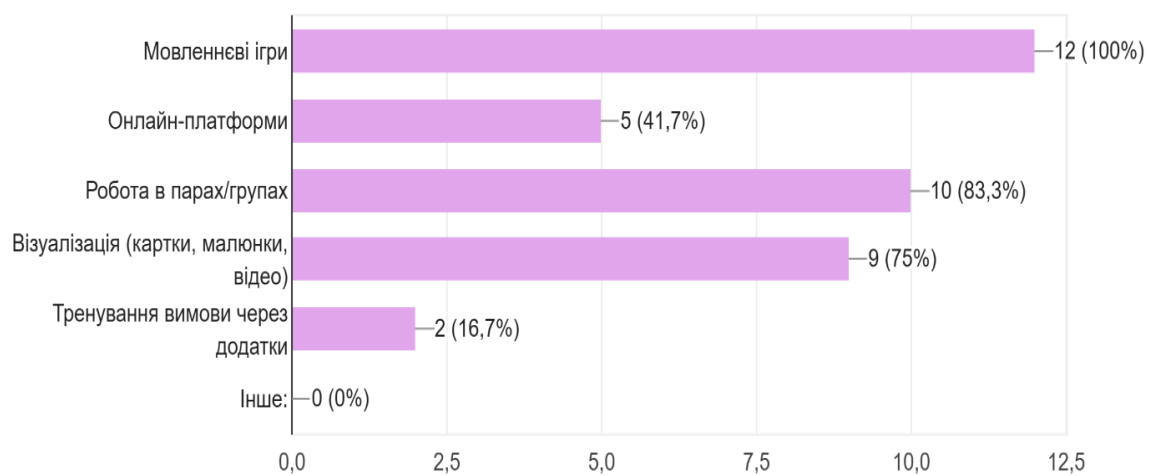

Рис. 2.5. Результати відповідей респондентів на питання «Які методи Ви застосовуєте для розвитку мовлення в учнів з мовленнєвими труднощами?»

Результат дослідження показує переважання традиційних методів над інноваційними, що вказує на потребу у підвищенні цифрової компетентності педагогів та популяризації спеціалізованих технологій у практиці навчання.

6. Логопедична підтримка(Рис. 2.6.)

Аналіз отриманих результатів показує, що більшість учителів (75%) інтегрують логопедичні вправи у свою педагогічну практику лише час від часу.

Це може свідчити про недостатню впевненість педагогів у власних знаннях та вміннях у цій сфері або про відсутність чітких методичних рекомендацій щодо регулярного використання таких вправ. Водночас лише чверть респондентів (25%) зазначили, що систематично включають логопедичні завдання у

навчальний процес, що вказує на наявність позитивного, але ще недостатньо поширеного досвіду.

Важливим є те, що жоден із опитаних учителів не здійснює співпрацю з логопедом. Це свідчить про відсутність налагодженої міждисциплінарної взаємодії, яка є надзвичайно важливою у роботі з дітьми, котрі мають мовленнєві труднощі. Логопедична підтримка в закладі освіти повинна розглядатися не як епізодичний елемент, а як комплексна складова інклюзивного навчання.

Наразі вчителі часто змушені самотійно модифікувати завдання, спираючись лише на власний досвід, що може обмежувати результативність допомоги дітям. Відсутність постійної взаємодії з логопедами також зменшує можливість своєчасного виявлення індивідуальних потреб учнів та їх корекції. Це вказує на нагальну потребу у створенні умов для більш системного підходу до логопедичної підтримки в освітньому процесі.

6. Чи інтегруєте Ви елементи логопедичної підтримки у навчальний процес (вправи на артикуляцію, повторення звуків тощо)?
12 відповідей

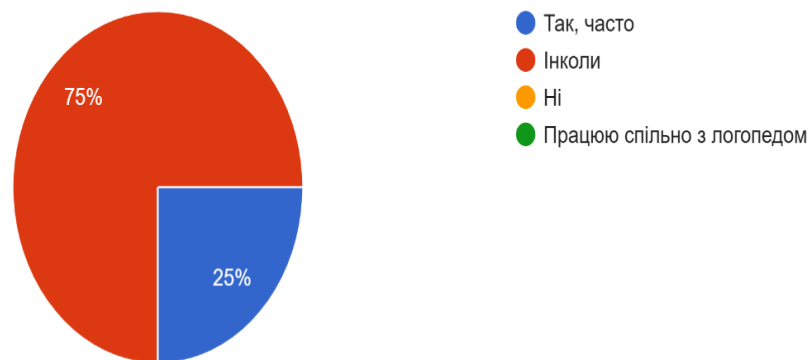

Рис. 2.6. Результати відповідей респондентів на питання «Чи інтегруєте Ви елементи логопедичної підтримки у навчальний процес?»

Таким чином, дані результатів дослідження підтверджують, що необхідно забезпечити педагогів не лише методичними матеріалами, а й практичною підтримкою спеціалістів-логопедів. Лише тісна співпраця між учителем та логопедом здатна гарантувати цілісність навчального впливу та сприяти повноцінному розвитку мовленнєвих і комунікативних умінь дітей.

7. Типові труднощі учнів (Рис. 2.7.)

Вчителі, які працюють із дітьми, що мають мовленнєві труднощі, виділили кілька найбільш характерних проблем, що суттєво ускладнюють процес вивчення англійської мови.

Невиразна вимова (83,3%). Переважна більшість учителів відзначили, що дітям складно правильно відтворювати звуки іноземної мови. Це пов'язано як із загальними порушеннями артикуляційного апарату, так і з недостатнім розвитком фонематичного слуху. У результаті слова звучать нечітко, що знижує якість усного мовлення та утруднює розуміння співрозмовником.

Страх або сором говорити (83,3%). Так само поширеною проблемою є психологічний бар'єр: учні уникають говоріння, оскільки бояться зробити помилку або викликати сміх однолітків. Це суттєво обмежує можливості для розвитку комунікативних навичок, навіть за умови достатнього словникового запасу.

Брак словникового запасу (58,3%). Більше половини респондентів наголосили на тому, що діти мають обмежену лексику як рідною, так і англійською мовою. Це ускладнює побудову речень, обмежує варіативність висловлювань і призводить до використання дуже простих мовних конструкцій.

Повільний темп мовлення (58,3%). Учні часто говорять дуже повільно, добираючи слова та обдумуючи граматичні форми. Це робить мовлення менш природним і ускладнює участь у діалогах, особливо коли потрібно реагувати швидко.

Порушення граматичних конструкцій (25%). Четверть учителів вказала на труднощі з побудовою правильних граматичних структур. Помилки у використанні часів, артиклів чи порядку слів часто заважають формуванню зв'язного висловлювання.

Труднощі у сприйманні мови на слух (16,7%). Найменш поширеною, але важливою проблемою є труднощі з аудіюванням. Діти з мовленнєвими порушеннями нерідко мають знижений рівень розвитку слухової пам'яті та

фонематичного сприйняття, що ускладнює розуміння усних повідомлень англійською.

Рис. 2.7. Які труднощі Ви найчастіше спостерігаєте у дітей із мовленнєвими порушеннями?

Отримані дані показують, що найсерйозніші труднощі мають подвійний характер:

- ✓ мовленнєвий (нечітка вимова, брак словникового запасу, повільний темп мовлення);
- ✓ психологічний (страх або сором говорити).

Ці фактори взаємопов'язані: невпевненість у власних мовленнєвих навичках підсилює небажання говорити, що, у свою чергу, обмежує можливості для практики. Менш поширені, але також важливі проблеми – граматичні помилки та труднощі аудіювання.

8. Інноваційні засоби для дітей (Рис. 2.8.)

Як свідчать дані, найбільш ефективними та поширеними інноваційними засобами для роботи з учнями, які мають мовленнєві труднощі, є інтерактивні вправи на екрані (91,7%) та онлайн-ігри (75%). Досить активно застосовуються також рольові ігри й додатки з візуальним супроводом (по 50%). Менш

популярними залишаються картки та маніпулятиви (33,3%) та аудіо/відео матеріали (25 %). Ніхто з учителів не зазначив власних альтернативних засобів у графі «Інше».

8. Якими інноваційними засобами дітям з мовленнєвими труднощами вдається працювати краще на уроках англійської мови? (оберіть до 3 варіантів)

12 відповідей

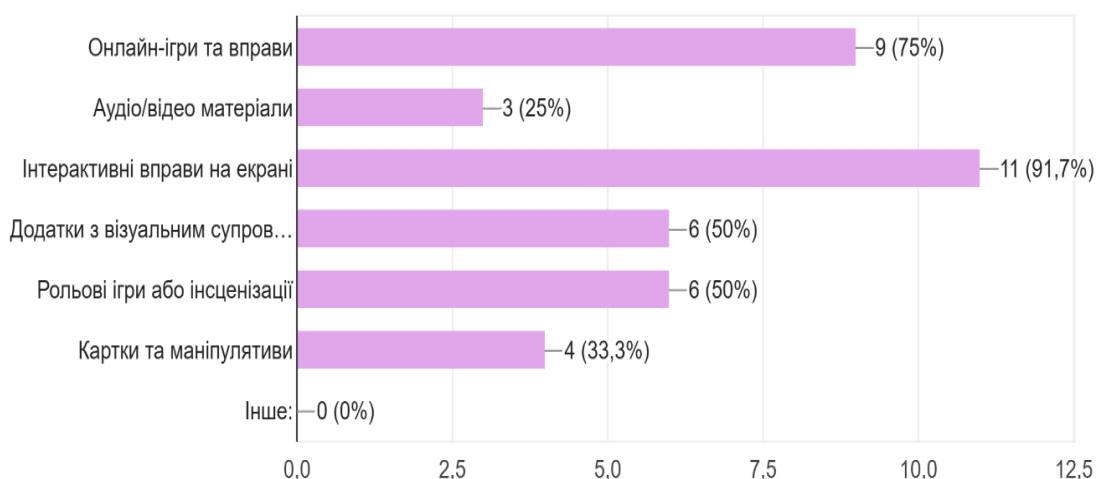

Рис. 2.8. Результати відповідей респондентів на питання «Якими інноваційними засобами дітям з мовленнєвими труднощами вдається працювати краще на уроках англійської мови? «

Це свідчить, що перевага надається динамічним інтерактивним методам, які стимулюють комунікативну активність і залучають дітей до практичного мовлення.

9. Ефективні форми роботи (Рис. 2.9.)

Дослідження показує, що провідне місце серед методів розвитку мовлення посідають рольові ігри (83,3%) та інтерактивні вправи (75%). Саме ці форми роботи забезпечують активне залучення дітей до комунікативних ситуацій, створюють умови для практичного застосування мовних знань і формують позитивну мотивацію до мовленнєвої діяльності. Важливим є й те, що рольові ігри дають можливість відтворювати реальні життєві ситуації, у яких учні можуть тренувати мовлення у природному контексті.

Дещо рідше застосовуються діалоги та проєктна діяльність (41,7%). Ці методи сприяють розвитку навичок співпраці, критичного мислення та вміння організовувати висловлювання у більш розгорнутій формі. Використання аудіотренувань (25%) свідчить про спроби окремих педагогів урізноманітнити навчальний процес, проте цей інструмент поки не є поширеним. Найменшою мірою практикуються індивідуальні консультації (16,7 %), що можна пояснити значним навантаженням учителів та складністю організації персональної роботи з кожною дитиною.

9. Які з наступних форм роботи найефективніше сприяють формуванню комунікативної компетентності у дітей з труднощами мовлення? (оберіть до 3 варіантів)

12 відповідей

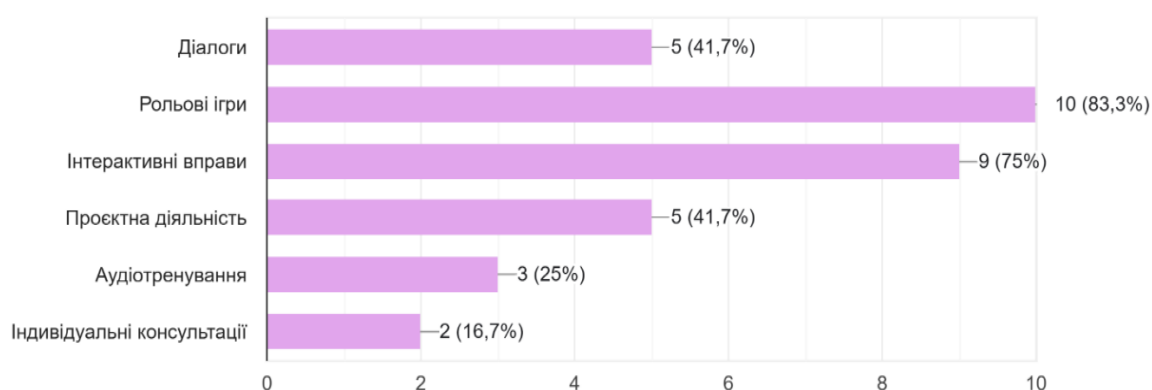

Рис. 2.9. Результати відповідей респондентів на питання «Які з наступних форм роботи найефективніше сприяють формуванню комунікативної компетентності у дітей з труднощами мовлення?»

Отримані результати підкреслюють важливість колективних та ігрових форм навчання, які виявилися найбільш популярними серед педагогів. Разом з тим наявність меншої частки технологічних і персоналізованих методів свідчить про потребу у розширенні спектра підходів до розвитку мовлення, щоб враховувати індивідуальні потреби учнів та сучасні освітні тенденції.

10. Ефективність інноваційних технологій (Рис. 2.10.)

41,7% вважають їх ефективними, ще 41,7% – дуже ефективними, 8,3 % важко відповісти. Жоден не зазначив «не бачу ефекту». Це вказує на позитивне ставлення педагогів до інновацій.

10. Наскільки ефективним Ви вважаєте використання інноваційних технологій у роботі з учнями, які мають мовленнєві труднощі?

12 відповідей

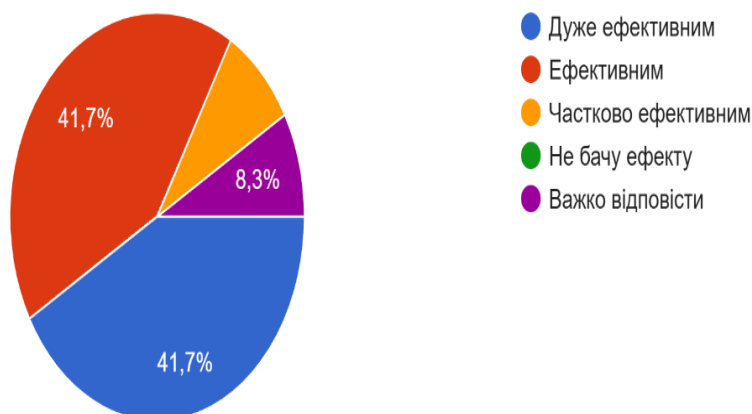

Рис. 2.10. Наскільки ефективним Ви вважаєте використання інноваційних технологій у роботі з учнями, які мають мовленнєві труднощі?

11. Спостережувані результати (Рис. 2.11.)

Найбільш відчутні результати: покращення вимови (66,7%), розширення словникового запасу (58,3 %), підвищення інтересу до навчання (58,3 %), зростання впевненості (50%). Менш значущі: активізація мовленнєвої діяльності (41,7%) і зменшення страху перед помилками (16,7%).

Опитані вчителі відзначили низку позитивних змін у розвитку мовлення учнів з мовленнєвими труднощами після систематичного використання інноваційних технологій. Найбільш виражені ефекти спостерігаються у таких напрямках:

Покращення вимови (66,7%). Дві третини педагогів наголосили, що інноваційні технології (зокрема інтерактивні вправи, онлайн-ігри та спеціальні додатки для тренування артикуляції) позитивно впливають на чіткість і правильність вимови учнів. Візуальні та аудіопідказки, можливість багаторазового повторення завдань та використання ігрових форм стимулюють дітей до регулярного відпрацювання звуків.

Розширення словникового запасу (58,3%). Більше половини респондентів підкреслили, що цифрові ресурси допомагають учням швидше засвоювати нову лексику. Використання інтерактивних карток, мультимедійних вправ і тематичних онлайн-ігор дає змогу урізноманітнити подачу матеріалу та закріпити його у практичних ситуаціях.

Підвищення інтересу до навчання (58,3%). Той самий відсоток педагогів відзначив, що застосування інноваційних засобів робить навчання ІМ більш захопливими й мотивує дітей до активної участі. Учні виявляють більше бажання виконувати завдання, якщо вони подані у форматі гри, інтерактивної вправи чи мультимедіа.

Зростання впевненості у спілкуванні (50%). Половина вчителів спостерігають, що інноваційні технології допомагають дітям подолати мовленнєвий бар'єр і сміливіше висловлюватися англійською. Використання рольових ігор та інтерактивних комунікативних завдань знижує рівень тривожності та стимулює до активної участі у діалозі.

Активізація мовленнєвої діяльності (41,7%). Майже половина респондентів зазначили, що учні частіше використовують англійську мову у процесі навчання. Інтерактивні завдання вимагають від дітей безпосереднього мовленнєвого реагування, що сприяє формуванню навички автоматизованого використання мовних структур.

Зменшення страху перед помилками (16,7%). Лише невелика частка педагогів повідомила, що інноваційні технології допомагають подолати страх зробити помилку. Це може пояснюватися тим, що подібний ефект потребує більш тривалого часу та спеціально підібраних методик, спрямованих на розвиток упевненості та позитивного ставлення до помилок як до природної частини навчання.

11. Які результати Ви спостерігаєте після систематичного використання інноваційних технологій з дітьми, що мають труднощі мовлення? (оберіть до 3 варіантів)

12 відповідей

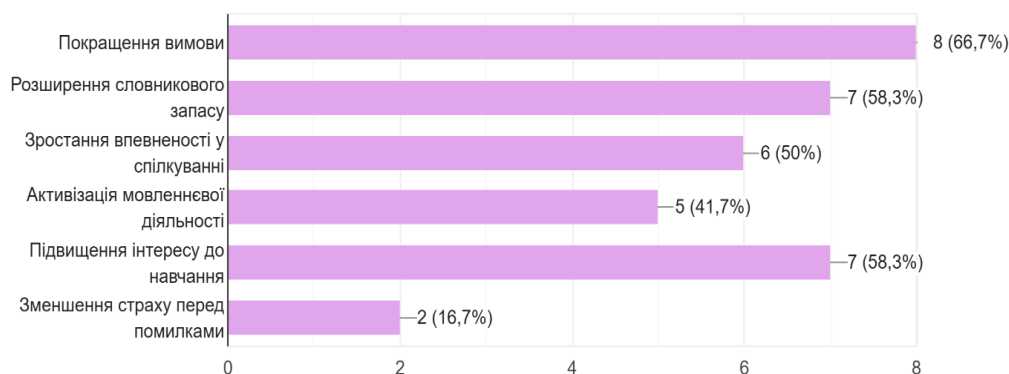

Рис. 2.11. Результати відповідей респондентів на питання «Які результати Ви спостерігаєте після систематичного використання інноваційних технологій з дітьми, що мають труднощі мовлення?»

Отримані результати свідчать, що інноваційні технології найбільш ефективні у формуванні технічних аспектів мовлення (вимова, словниковий запас) та мотиваційної сфери учнів (інтерес, впевненість у спілкуванні). Водночас подолання страху перед помилками та глибока активізація мовленнєвої діяльності потребують більш тривалого й цілеспрямованого педагогічного впливу, а також систематичного використання інтерактивних форм роботи.

12. Труднощі впровадження інновацій (Рис. 2.12.)

За результатами анкетування вчителів було з'ясовано, що існує кілька ключових бар'єрів, які ускладнюють ефективне використання інноваційних технологій у роботі з учнями, які мають мовленнєві труднощі:

Брак часу (83,3%). Переважна більшість учителів вказали саме на цю проблему. Планування, підготовка та проведення уроків із використанням інноваційних технологій вимагає значно більше зусиль, ніж традиційний підхід. Необхідність пошуку відповідних онлайн-ресурсів, розроблення інтерактивних завдань та адаптація матеріалу до особливих потреб дітей часто перевантажує педагогів.

Пасивність учнів (66,7 %). Друга за поширеністю проблема полягає в низькій активності частини учнів під час роботи з новими технологіями. Діти з мовленнєвими труднощами можуть відчувати страх помилитися, невпевненість у власних силах або труднощі у сприйнятті завдань. Це гальмує навчальний процес, навіть якщо інноваційні засоби підібрані правильно.

Відсутність технічних засобів (25%). Чверть опитаних учителів зазначили, що не завжди мають у своєму розпорядженні необхідне обладнання: інтерактивні дошки, комп'ютери, планшети, стабільний інтернет тощо. Через це можливості застосування цифрових ресурсів значно обмежуються.

Відсутність методичних рекомендацій (16,7%). Частина педагогів підкреслили, що бракує готових методичних матеріалів та офіційних рекомендацій щодо використання інноваційних технологій саме у роботі з учнями з мовленнєвими труднощами. Учителі вимушені шукати або створювати власні рішення, що потребує додаткового часу та компетенцій.

Недостатній рівень підготовки вчителя (8,3 %). Лише один респондент прямо вказав на власний недостатній рівень готовності до впровадження інновацій. Проте навіть невелика частка таких відповідей свідчить про потребу у підвищенні кваліфікації та системних тренінгах для вчителів.

12. З якими труднощами Ви стикаєтесь під час впровадження інновацій у роботі з дітьми, які мають мовленнєві труднощі? (оберіть до 2 варіантів)
12 відповідей

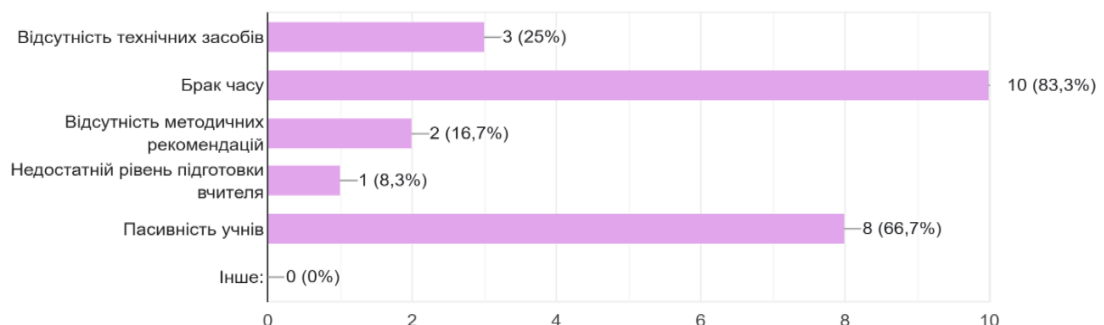

Рис. 2.12. Результати відповідей респондентів на питання «З якими труднощами Ви стикаєтесь під час впровадження інновацій у роботі з дітьми, які мають мовленнєві труднощі?»

Отримані дані свідчать, що головні труднощі впровадження інновацій пов'язані не стільки з технічними чи методичними бар'єрами, скільки з організаційними чинниками (час, підготовка, активність учнів). Для подолання цих проблем важливим є:

- ✓ оптимізація навчального навантаження вчителів;
- ✓ підвищення мотивації та залучення дітей до роботи з інноваційними засобами;
- ✓ забезпечення шкіл необхідною технікою та стабільним доступом до інтернету;
- ✓ розробка спеціальних методичних рекомендацій для роботи саме з учнями, які мають мовленнєві труднощі;
- ✓ організація системних тренінгів для педагогів.

13. Самооцінка рівня володіння інноваціями (Рис. 2.13.)

Більшість педагогів (66,7%) визначили свій рівень володіння інноваційними технологіями як достатній. Це свідчить про сформовану базу знань і практичний досвід використання новітніх методів. Високий рівень відзначили 25% учителів, що є позитивним показником розвитку професійної компетентності. Лише 8,3% респондентів повідомили про потребу у підвищенні кваліфікації.

13. Як би Ви оцінили власний рівень володіння інноваційними засобами навчання?
12 відповідей

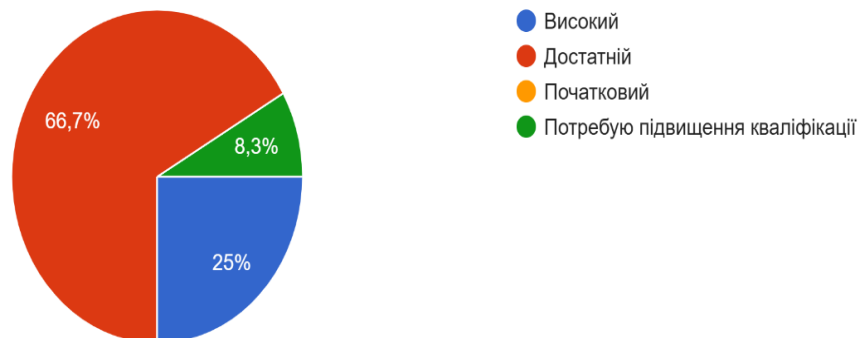

Рис. 2.13. Результати відповідей респондентів на питання «Як би ви оцінили власний рівень володіння інноваційними засобами навчання?»

Важливо, що з педагогів початкового рівня ніхто не вказав, отже, повної відсутності знань серед вчителів англійської мови немає. Це демонструє загальну готовність колективу до використання інновацій у навчанні. Разом із тим існує потреба у постійному вдосконаленні навичок. Такий підхід дозволить забезпечити більш якісне впровадження сучасних освітніх технологій.

14. Потреба у додаткових знаннях (Рис. 2.14.)

Опитування показало, що 75 % учителів вважають бажаним отримання нових знань, а 8,3% – наголошують на їхній нагальній потребі. Лише така ж частка педагогів відчуває достатній рівень власних навичок. Це свідчить про виражений запит на подальший професійний розвиток та навчання.

14. Чи потребуєте Ви додаткових знань або практики у сфері використання інновацій для роботи з учнями з мовленнєвими труднощами?

12 відповідей

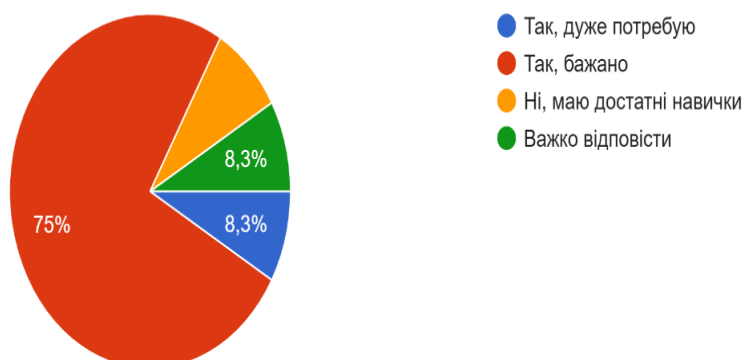

Рис. 2.14. Результати відповідей респондентів на питання «Чи потребуєте Ви додаткових знань або практики у сфері використання інновацій для роботи з учнями з мовленнєвими труднощами?»

15. Джерела підготовки уроків (Рис. 2.15.)

Результати опитування свідчать, що провідним джерелом для підготовки уроків педагоги визначають онлайн-платформи, які використовують 91,7% респондентів. Це пояснюється доступністю, швидкістю пошуку та різноманітністю готових матеріалів, які можна адаптувати до потреб класу. Досить поширеними є також соціальні мережі та педагогічні групи (75%), що

забезпечують можливість обміну досвідом, отримання практичних порад і знайомства з сучасними тенденціями в освіті.

Водночас меншою мірою використовуються авторські розробки та консультації з колегами (по 41,7%). Це може свідчити про обмежений час для створення власних матеріалів, а також про недостатній рівень співпраці у професійному середовищі. Проте саме такі джерела дозволяють створювати індивідуалізовані підходи до навчання та враховувати особливості конкретного класу чи окремих учнів.

Найменш затребуваними залишаються традиційні методичні посібники (25%), що може бути наслідком їхньої застарілості або недостатньої відповідності сучасним вимогам інклюзивної та цифрової освіти. Разом із тим вони й надалі відіграють роль базового орієнтиру для частини педагогів.

15. Які джерела Ви використовуєте для підготовки інноваційних уроків? (можна обрати кілька варіантів)

12 відповідей

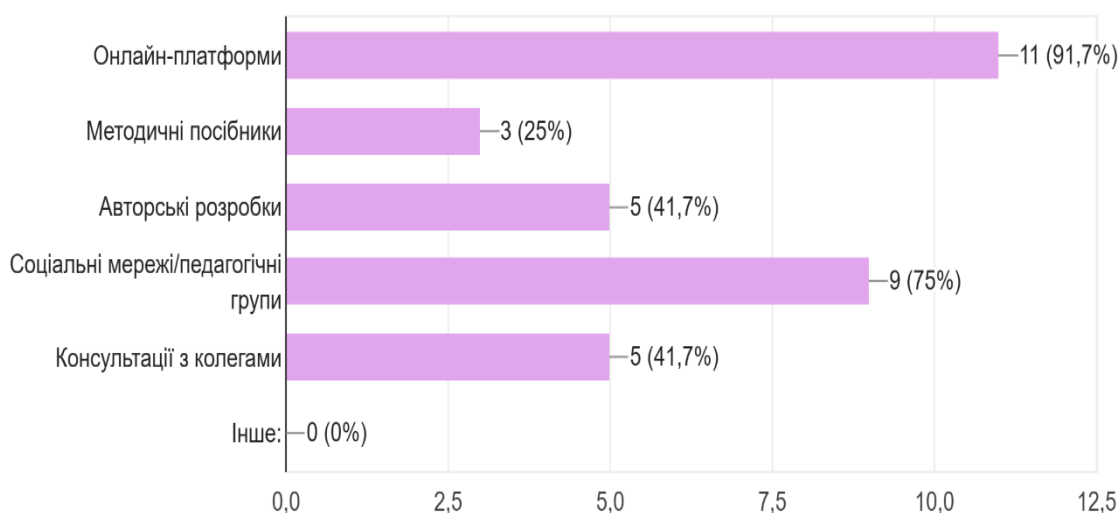

Рис. 2.15. Результати відповідей респондентів на питання «Які джерела Ви використовуєте для підготовки інноваційних уроків?»

Можна зробити висновок з даного анкетування, що сучасні вчителі віддають перевагу цифровим і комунікативним ресурсам. Це підкреслює

значення технологій та мережевих спільнот у професійному розвитку й підготовці навчальних матеріалів.

16. Залучення батьків (Рис. 2.16.)

Половина педагогів інколи залучає батьків, 25% активно співпрацюють, ще 25% зовсім не залучають. Це свідчить про нерівномірність практик співпраці та про потребу у більш системному підході до взаємодії з родинами учнів.

16. Чи залучаєте Ви батьків до процесу формування мовленнєвих навичок у дітей з труднощами мовлення?

12 відповідей

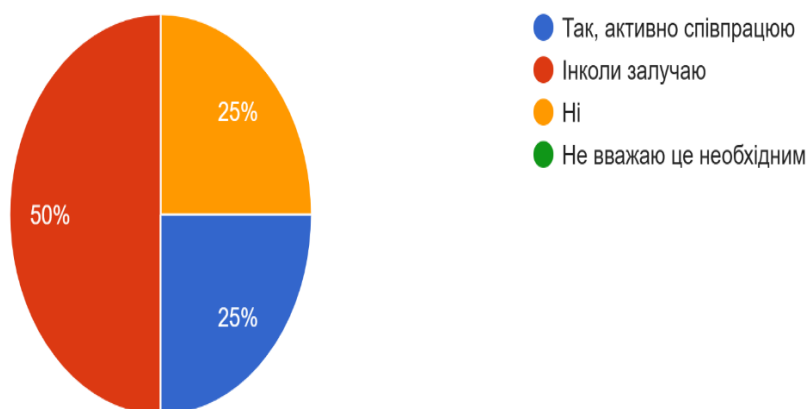

Рис. 2.16. Результати відповідей респондентів на питання « Чи залучаєте Ви батьків до процесу формування мовленнєвих навичок у дітей з труднощами мовлення?»

18. Найактуальніша допомога (Рис. 2.18.)

Найбільшою потребою респонденти вказали необхідність у тренінгів/семінарів (36,4%) і співпраці з логопедом (36%). Менше затребувані методична література (18,2%) і платформи/додатки (9,1%).

18. Яку допомогу Ви вважаєте найактуальнішою для роботи з дітьми з мовленнєвими труднощами?

11 відповідей

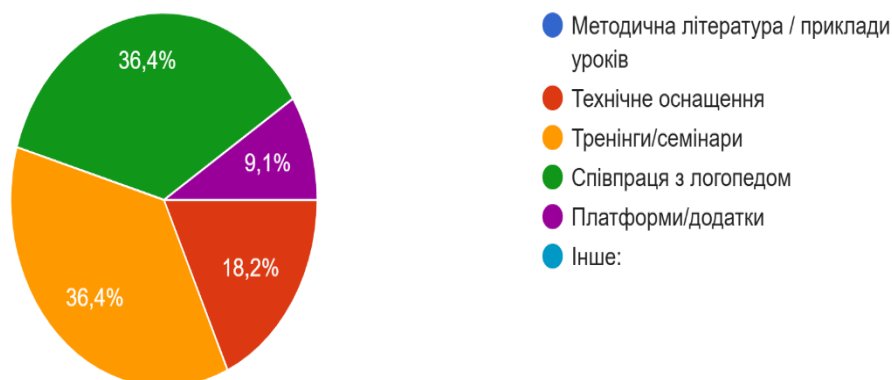

Рис. 2.18. Результати відповідей респондентів на питання « Яку допомогу Ви вважаєте найактуальнішою для роботи з дітьми з мовленнєвими труднощами?»

Такий розподіл відповідей вказує на те, що педагоги найбільше потребують практичної підтримки у формі тренінгів та співпраці з логопедом. Натомість методична література й цифрові ресурси розглядаються лише як додаткові засоби. Це підтверджує запит на живу професійну взаємодію та прикладні знання.

Таким чином, результати нашого анкетування показують:

1. Учителі активно впроваджують інноваційні технології, проте часто відчують брак часу й потребу у додатковому навчанні.
2. Найбільш дієвими методами є рольові ігри, інтерактивні вправи та використання онлайн-платформ.
3. Основні проблеми дітей – невизначена вимова та страх говорити.
4. Педагоги очікують підтримки через тренінги та співпрацю з логопедами.

Результати дослідження засвідчили, що інноваційні технології активно впроваджуються у навчання англійської мови молодших школярів із мовленнєвими труднощами, однак ефективність цього процесу значною мірою залежить від підготовки вчителя та ресурсного забезпечення. Вчителі визнають

високу результативність інтерактивних вправ, рольових ігор та онлайн-ресурсів у розвитку мовлення дітей, проте стикаються з браком часу та методичної підтримки.

Анкетування вчителів англійської мови початкової школи показало, що більшість педагогів активно використовують інноваційні технології для підтримки учнів із мовленнєвими труднощами. Найбільш поширеними формами є рольові ігри, інтерактивні вправи, візуалізація та онлайн-ігри, які вчителі вважають найбільш ефективними для розвитку комунікативної компетентності.

Водночас зберігається низка проблем: брак часу, пасивність учнів, недостатність методичних матеріалів і технічних ресурсів. Це свідчить про необхідність удосконалення методичної бази та забезпечення вчителів практичними інструментами.

Таким чином, результати констатувального етапу підтвердили, що інноваційні технології є потужним ресурсом у розвитку комунікативної компетентності молодших школярів із мовленнєвими труднощами, проте їхня ефективність залежить від методичної підготовки педагогів і ресурсного забезпечення шкіл.

2.2. Методичні рекомендації із застосуванням сучасних інноваційних засобів формування комунікативної компетентності учнів молодшої школи з мовленнєвими труднощами на уроках англійської мови

Після проведеного анкетування та аналізу результатів ми визначили важливість використання інноваційних технологій, які сприяють розвитку комунікативних умінь та подоланню мовленнєвих труднощів у дітей. На основі проведеного дослідження та аналізів результатів анкетування з урахуванням особливостей учнів молодшого шкільного віку та специфіки їхніх мовленнєвих потреб, з метою ефективної організації навчального процесу нами було розроблено методичні рекомендації щодо застосування ефективних інноваційних засобів у процесі вивчення англійської мови, які сприятимуть розвитку

мовленнєвих навичок та забезпечуватимуть корекцію труднощів засвоєння іншомовного мовлення.

Рекомендовано застосовувати:

1. Інтерактивні мультимедійні ресурси (навчальні платформи, онлайн-ігри, відео та аудіоматеріали), які стимулюють зацікавленість учнів і сприяють розвитку слухової пам'яті та правильної вимови. Використання навчальних платформ (LearningApps, British Council Kids, Duolingo), інтерактивних дошок та аудіовізуальних матеріалів допомагає учням краще сприймати інформацію завдяки поєднанню зорового та слухового каналів. Для дітей із мовленнєвими порушеннями особливо корисними є вправи на розпізнавання та повторення звуків, тренування інтонаційних моделей, а також інтерактивні відеозавдання.

2. Ігрові технології (мовленнєві квести, рольові ігри, картки з ілюстраціями), що дозволяють у невимушеній атмосфері формувати словниковий запас і комунікативні навички. Ігрова діяльність є природним способом навчання для молодших школярів. Використання мовленнєвих ігор («Simon says» учитель дає команди («Simon says touch your nose», «Simon says jump»), а учні виконують. Це допомагає тренувати розуміння мовлення на слух і відпрацьовувати вимову, «Role-play»: моделювання ситуацій «At the shop», «At school». Діти по черзі виконують ролі покупця й продавця, учня й учителя, «Memory cards» картки з парами слів (наприклад, зображення яблука та слово apple). Діти відкривають картки та знаходять відповідність.) дає змогу створювати ситуації невимушеного спілкування. Для дітей з труднощами у вимові ефективними є рольові ігри з використанням ляльок, карток та тематичних атрибутів, що допомагають відпрацьовувати правильні мовленнєві зразки у комунікативному контексті.

3. Метод проєктів (створення мініпроєктів англійською мовою з урахуванням індивідуальних можливостей учнів), який розвиває творче мислення та сприяє подоланню мовленнєвих бар'єрів. Залучення учнів до мініпроєктів англійською мовою («My Family», «My Favourite Animal», «School Objects») дає змогу інтегрувати мовленнєвий розвиток із творчою діяльністю. Підготовка презентацій, малюнків чи колажів сприяє розвитку

зв'язного мовлення, активізації словникового запасу та формуванню навичок самостійної роботи.

4. Технології доповненої реальності (AR) та мобільні додатки для вивчення англійської мови, що дають можливість учням у наочній формі засвоювати нову лексику та граматичні структури. AR-застосунки (наприклад, Quiver, Mondly Kids) дозволяють оживляти зображення та робити процес навчання максимально наочним і захоплюючим. Завдяки інтеграції візуального й мовленнєвого компонентів діти з труднощами мовлення легше запам'ятовують слова й фрази. Мобільні додатки також надають можливість багаторазового повторення матеріалу у зручному темпі, що є важливим для корекційної роботи.

5. Логопедичні вправи з використанням ІКТ, спрямовані на автоматизацію правильної вимови англійських звуків, формування темпу та ритму мовлення. Доцільним є впровадження спеціальних програм для тренування артикуляції, дикції та фонематичного слуху. Наприклад, учитель вмикає звук чи слово (ship – sheep), а учні мають правильно повторити, інтерактивні вправи з вимови окремих звуків англійської мови, співвіднесення картинки зі звуковим зразком, римування та скоромовки. Використання скоромовок англійською мовою для розвитку чіткості вимови: She sells seashells by the seashore (у поєднанні з картинками–опорами). Такі завдання одночасно виконують корекційно–розвивальну та навчальну функцію.

6. Методи кооперативного навчання. Організація роботи в парах і групах («Pair work» завдання «Find someone who...». Учні мають запитати однокласника англійською: «Do you like apples?» і занотувати відповідь, «Group projects» створення спільного постера «My classroom» із підписами англійською мовою, дозволяє дітям з мовленнєвими труднощами відчувати підтримку однолітків, долати мовленнєві бар'єри та вчитися взаємодіяти у реальних комунікативних ситуаціях.

7. Використання музики та ритму. Chanting (ритмічне повторення фраз («What's your name? – My name is Kate.») є особливо ефективними для розвитку правильної вимови, інтонації та темпу мовлення. Музичні елементи допомагають

дітям із труднощами у мовленні легше запам'ятовувати структури та долати відчуття напруження під час говоріння. Пісні: «Head, shoulders, knees and toes», «If you're happy and you know it» – пісні з рухами, що одночасно допомагають розвитку моторики й мовлення.

Отже, використання ІТ та інтерактивних мультимедійних ресурсів у навчальному процесі значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу учнями. Можна досягти великих результатів, застосовуючи дані технології у викладанні англійської мови в початковій школі.

Таким чином, поєднання інноваційних технологій з корекційно–розвивальною роботою забезпечує комплексний підхід до формування КК учнів з мовленнєвими труднощами молодшої школи, створюючи умови для ефективної мовленнєвої практики та підвищення мотивації на уроках англійської мови.

Висновки до другого розділу

Результати дослідження засвідчили, що інноваційні технології активно впроваджуються у навчання англійської мови молодших школярів із мовленнєвими труднощами, однак ефективність цього процесу значною мірою залежить від підготовки вчителя та ресурсного забезпечення освітнього середовища. Вчителі визнають високу результативність інтерактивних вправ, рольових ігор та онлайн-ресурсів у розвитку мовлення дітей, проте відзначають брак часу для підготовки, а також недостатність методичної підтримки.

Анкетування вчителів англійської мови початкової школи показало, що більшість педагогів активно використовують інноваційні технології для підтримки учнів із мовленнєвими труднощами. Найбільш поширеними формами є рольові ігри, інтерактивні вправи, візуалізація навчального матеріалу та онлайн-ігри, які вчителі вважають найбільш ефективними для розвитку комунікативної компетентності.

Водночас зберігається низка проблем: брак часу, пасивність учнів, недостатність методичних матеріалів і технічних ресурсів. Це свідчить про

необхідність удосконалення методичної бази та забезпечення вчителів сучасними практичними інструментами.

Таким чином, результати проведеного дослідження засвідчили, що інноваційні технології є потужним ресурсом у розвитку комунікативної компетентності молодших школярів із мовленнєвими труднощами, проте їхня ефективність залежить від методичної підготовки педагогів і ресурсного забезпечення шкіл.

Перспективами подальших досліджень у сфері застосування інноваційних технологій у процесі навчання іноземної мови дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами вбачаємо в більш глибокому дослідженні із залученням батьків та розширення дослідження із залученням дітей з іншими навчальними труднощами та особливими освітніми потребами. Крім того, перспективами вбачаємо розроблення методичного комплексу супроводу вчителів іноземної мови для роботи з дітьми молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами та іншими навчальними труднощами і особливими освітніми потребами.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного магістерського дослідження було зроблено такі висновки:

1. У першому розділі нашого дослідження проаналізовано теоретичні засади формування ІКК учнів молодшої школи з МТ. Встановлено, що ефективність оволодіння англійською мовою дітьми початкової школи значною мірою залежить від урахування їхніх психолого–педагогічних особливостей, забезпечення мовленнєвої практики, створення позитивного комунікативного середовища та використання адаптивних методів і засобів навчання відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти.

2. Проаналізовано сучасні інноваційні засоби формування ІКК. Доведено, що сучасні інноваційні технології навчання (інтерактивні й ігрові методи, мультимедійні ресурси, онлайн–платформи, візуалізація, музично–рухові прийоми) забезпечують підвищення мотивації, активізацію мовленнєвої діяльності, розвиток фонетико–фонематичних процесів і сприяють подоланню комунікативних бар'єрів у дітей з МТ. Їх комплексне впровадження посилює корекційно–розвивальний вплив навчання та підвищує якість засвоєння ІМ.

3. У другому розділі визначено стан застосування інноваційних технологій на уроках англійської мови молодших школярів із МТ. Анкетування 12 учителів англійської мови початкових класів показало, те що попри використання педагогами окремих сучасних технологій, існує потреба системної методичної підтримки, достатнього ресурсного забезпечення та адаптованих інноваційних засобів.

Установлено, що найбільш ефективними засобами підвищення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності є рольові ігри, інтерактивні онлайн-ресурси, візуалізація навчального матеріалу та вправи на розвиток фонетико-фонематичного слуху. Водночас виявлено потребу в поглибленні методичної підготовки вчителів щодо роботи з дітьми з МТ.

4. На основі результатів дослідження розроблені методичні рекомендації із застосування інноваційних технологій у формуванні ІКК у роботі з дітьми з МТ. Запропонований комплекс інтерактивних, ігрових і цифрових засобів, що може бути впроваджений у практику початкової школи, який підтверджує практичну значущість одержаних результатів і сприятиме підвищенню навчальних результатів і соціальної інтеграції учнів.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розширенні експериментальної бази, розробленні цифрових адаптивних ресурсів, а також у визначенні ефективності різних моделей навчання у контексті інклюзивної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Н. Б. *Логопедія*. Київ : Академвидав, 2012. 472 с.
2. Басіна А. *Методика викладання іноземної мови в початковій школі*. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с.
3. Бідюк Н.М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції (12 – 14 листопада 2012р.)*. Львів, 2012. С. 158 – 160.
4. Бабенко О. М., Кольцова І. В. *Застосування ігрових технологій у розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення*. Віче: психологія і комп'ютери, 2016. 72 с.
5. Бібік Н. М. *Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи*: монографія [Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В. О. Мартиненко та ін.] Київ: Педагогічна думка, 2018. 346 с.
6. Васильєва О. В. Критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів. *Педагогічний альманах*, 2013. Вип. 20. С. 16–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2013_20_4.
7. Васильєва Г.І., Сінько, К.О. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами ігрових технологій. Збірник тез наукових доповідей, 2024. С. 11-12. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50615/1/H_Vasylieva_K_Sinko_ZTND_2024_FPSRSO.pdf
8. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*. № 4. 2008. С. 11–14.
9. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.)* Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728с.

10. Вихристюк М. Особливості використання комп'ютерних технологій у логопедичній роботі. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2018 року, м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 15-18.
11. Воронова Н.С. Мультимедійні засоби в освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 65. 2019. С. 21-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2019_65%282%29_6
12. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2011. С. 88-94. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2011_8\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2011_8(2)_20).
13. Гаврилова Н. *Інноваційні підходи до розвитку комунікативних умінь у початковій школі*. Львів. 2019 р.
14. Гончаренко С. *Український педагогічний енциклопедичний словник*. Вид. 2—е, доп. і випр. Рівне: Волинські обереги. 2011. 552 с.
15. Горащук О.С. Сутність поняття “Інноваційні педагогічні технології”. *Педагогічні науки*. Том 1. № 49. 2008. С. 352-356.
16. Данилевська-Бабій Г.Я. Врахування індивідуальних особливостей дітей у процесі навчання іноземної мови. *Іноземні мови*. №1. 2011. С.15-16.
17. Дементієвська Н. П., Морзе, Н. В. *Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів*. Київ : Атіка, 2005. 272 с.
18. Демченко О. П. *Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи* : монографія. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. 416 с.
19. Джон Равен. *Компетентність у сучасному суспільстві: виявлення, розвиток і реалізація*. 2002. 396 с. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/gec20-01-09-011.pdf>
20. Дичківська І. М. *Інноваційні педагогічні технології*. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

21. *Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі* [авт.: Н. Ярмола, Л. Коваль–Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін]. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
22. Єфіменко М. *Психолого-педагогічні аспекти мовленнєвого розвитку дітей*. Київ. 2016р.
23. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти* Київ : Ленвіт. 2003.273с.URL:http://www.khotivnvk.edukit.kiev.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.pdf
24. Залібовська-Ільницька З.В. *Підготовка майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів* : дис. канд. пед. наук. Житомир, 2009. 250 с.
25. Знанецька О.М., Цвєтаєва, О.В. Роль комунікативної компетентності у навчанні іноземних мов. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. № 1. 2017. С. 188-193.
26. *Інклюзивне навчання*. Статистичні дані. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення: 10.10.2025).
27. Карп'юк О. Д. Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови у початковій школі за серією навчально-методичних комплектів для 1-4 класів шкіл з поглибленим вивченням англійської мови: метод, посібник для вчителів Тернопіль : Лібра Терра, 2006. 126 с.
28. Качуровська О., Соколовська М. Дистанційна освіта як засіб формування інформаційної компетентності учителя-логопеда URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16882/1/Kachurovs%27ka_Sokolovs%27ka.pdf (дата звернення: 10.10.2025).
29. Ковальчук І. В. Комунікативна компетентність як соціально-психологічна характеристика особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Психологія і педагогіка. Вип. 15.2010. С. 103-110.

30. Коломінова О.О. Формування англомовної лексичної компетенції у молодших школярів: *Іноземні мови*. № 2. 2015. С. 48-51.
31. Колупаєва А. А. *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи*. Київ: НАПН України, 2019. 312 с.
32. Гудзик І.П. *Компетентнісно орієнтоване навчання у початкових класах з українською мовою навчання*: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2008. 39 с.
33. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики [за заг. ред. О.В. Овчарук]. Київ: «К.І.С», 2004. 112 с.
34. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми роботи як вид просвітницької діяльності вчителя-логопеда. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія*. Випуск 8 у 2 т. 2007. С. 77-81.
35. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу. *Молодий вчений*. №5.2 (57.2). 2018. С. 54-58.
36. Костікова І. І. *Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій* : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2009. 38 с.
37. Крутій К.Л. *Ігрова діяльність у навчанні молодших школярів*: методичний посібник. Запоріжжя : ЗДУ, 2020. 180 с.
38. Кулачківська С.В. Психолого-педагогічні умови подолання мовленнєвих труднощів у молодших школярів. *Педагогічний альманах*. № 33. 2017. С. 112-118.
39. Кудрявцева В.Ф. Впровадження компетентнісного підходу у практику комунікативного навчання. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. Кн. 2. 2016. С. 142-147.

40. Кучай О. В. *Концептуальні засади підготовки майбутніх учителів засобами мультимедійних технологій* : навч. посіб. Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А. 2014. 61 с.
41. Кучерук О. А. Формування лексичної компетентності учнів засобами комп'ютерних ігор у навчанні української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Т. 63, № 1. 2018. С. 47-55.
42. Луканьова Л.О. Формування навичок комунікації та мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення як наукова проблема. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 73. 2024. С. 110-113. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/73.22>
43. *Методичні рекомендації щодо викладання іноземних мов у початковій школі*. МОН України, 2019р.
44. Миронова С. Психолого-педагогічні умови розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку. Київ. 2015р.
45. Морзе Н. В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні? *Комп'ютер у школі та сім'ї*. № 6. 2010. С. 10-14.
46. *Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання* [за заг ред. Ю. О. Жук та ін.]. Київ : Педагогічна думка, 2012. 112 с.
47. Павлюк В.І. Метод казково-рольової гри у вивченні іноземних мов в умовах інклюзії. *Наукові інновації та передові технології*. №2 (30). 2024. С.1315-1325. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-1315-1324](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-1315-1324)
48. Пахомова Т.О. Проблема формування іншомовної комунікативної компетентності в системі вищої професійної освіти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (34). URL: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-1-28>
49. Пометун О. І., Пироженко Л. В. *Сучасний урок. Інтерактивні технології*: Наук.- метод. посібн. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
50. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

51. Пироженко Ю. А. Використання мультимедійних технологій в освіті. *Науковий вісник УМО. Електронне науково-практичне видання*. 2018. № 5. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_5/Пироженко.pdf

52. *Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 9 листопада 2021 р.* [ред. Т.О. Докучиної, О.І. Дмитрієвої]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 281с.

53. *Про затвердження Державного стандарту початкової освіти:* Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

54. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Випуск 20. Подолання комунікативних бар'єрів у спілкуванні з носіями мови. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/159752%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-349128-1-10-20190315.pdf>

55. Рібцун Ю. В. Використання нових інформаційних технологій у роботі з дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи: матеріали Всеукр. наук.- практ. Інтернет-конф., присвяченої Дню початкової освіти (м. Ніжин, 19 жовтня 2018 р.)* [за заг. ред. Є. І. Коваленко, упоряд. Н. В. Білоусова]. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 197-200.

56. Рібцун Ю. В. До проблеми підготовки фахівців–викладачів іноземної мови для роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку. *Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця : зб. наук. ст., матеріали Міжнар. наук.-практик. конф., 15-16 трав. 2013 р.* Харк. нац. екон. ун-т. Харків : ХНЕУ; ХОГОКЗ, С. 351-354

57. Рібцун Ю. В. *Заїкання: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі* : навч.- метод. посіб. К. : ФОП Цибульська В. О., 2023. 272 с.
58. Рібцун Ю.В. *Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток*: навч.- метод. посіб. Львів: Світ, 2020. 264с.
59. Савінова Н. *Інноватика в логопедії*. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/savinova_n._v._innovation_in_speech_therapy.pdf (дата звернення: 10.10.2025).
60. Савченко О. Я. *Дидактика початкової освіти* : підруч. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
61. Савченко О.Я. Вивчення особистості школяра як передумова успішної організації його навчальної діяльності. *Початкова школа*. № 3.2012. С.1-6.
62. Савченко О.Я. *Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра*. Посібник. Київ: Педагогічна думка, 2014. С.176.
63. Степаненко А.В. Інклюзивне навчання іноземної мови та його особливості в умовах дистанційного формату. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 192.2021. С. 219-224. DOI 10.36550/2415–7988–2021–1–192–219–224.
64. *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. Київ : К. І. С., 2003. 296 с.
65. Султанова Н. *Корекційно-розвивальні технології у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами*. Київ. 2018р.
66. *Сучасні засоби ікт підтримки інклюзивного навчання* [за заг. Ю. Г Носенко та ін.] Полтава : ПУЕТ, 2024. 261 с.
67. Теницька О. І., Безверха, І.Г., Солодовник, М.К. Розвиток мовлення старших дошкільників із ЗНМ. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Вип. CLVIII (158).2024. С. 144-152.
68. Ткаченко О. *Співпраця педагогів і батьків у формуванні мовленнєвої компетентності дітей*. Харків.2020 р.

69. Улунова Г. Є. Сорм'язливість як чинник дефектного спілкування в учнів шкіл-інтернатів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: Серія 12 «Психологічні науки»*. № 18 (42).2007. 262 с.

70. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. *Альтернативна і додаткова комунікація. Допоміжні технології: можливості для розвитку та спілкування*. Київ: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 32 с.

71. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. *Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами* : навчально–методичний посібник. Київ : ФОП Усатенко Г. В., 2021.80 с.

72. Чубко О.П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_37. (дата звернення: 18.10.2025).

73. Шапочка К. А. Сучасні підходи до вивчення іноземної мови школярами з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. № 2 (4). 2007. С. 133-137.

74. Швачич Г. Г. *Сучасні інформаційно–комунікаційні технології* : навч. посіб. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.

75. Шелудченко С.Б., Малаховська Я.І. Асоціативна методика навчання іноземної мови (англійської) в інклюзивному освітньому середовищі 1-2 класів. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, Вип. 4, ч. 2, 2021. С. 222-229. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.31>

76. Шевченко Н. М. Використання інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школі*. № 3/4. С. 3–14.

77. Шевцова Г. Г. Молодший шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях. *Педагогічні науки*. Вип. LXVIII. 2018. С. 134 - 138.

78. Шиловська О.М. Розвиток рефлексії як чинник формування інтерпретаційних процесів у дитини молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали IV Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (17*

листопада 2021 року) до 75-річчя з дня створення Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури, 2022. С. 306-310.

79. Шеремет М.К. *Логопедія*. Київ : Центр навчальної літератури. 2010 р.
80. *Andrew Wright Storytelling with children*, Published by Oxford University Press, USA, Oxford : University press, 2009.220p.
81. *Britannica Dictionary*. URL: <https://www.britannica.com/dictionary>
82. *Cognitive Psychology and Its Implications*. Anderson, J. R (8th ed.). Worth Publishers. (Original Work Published in 2000). 2015.
83. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.273p.
84. John R. Anderson, *Cognitive Psychology and Its Implications*. 2015. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/cognitive-psychology-and-its-implications-8th-ed-2015-pdf/278913484#50>
85. Tomasello M. *Why We Cooperate*. MIT Press. Cambridge, 2009. 208 p.
86. Wilson S., Sabee C. Explicating Communicative Competence as a Theoretical Term. New Jersey : Erlbaum, 2008.154 p.